

Kronieken in Kaart

Geografische context en identiteitsvorming tijdens de
Nederlandse Opstand (1568-1609)

door

Max van Winden

Masterscriptie

Onderzoeksmaster Nederlandse Literatuur en Cultuur

Faculteit der Geesteswetenschappen

Universiteit Utrecht

6295576

Begeleiders: professor Antal van den Bosch en doctor Tycho Maas

Tweede lezer: professor Els stronks

Woordenaantal: 17.904

Januari 2024

Samenvatting

In deze scriptie wordt het verband gelegd tussen geografische data en identiteitsvorming in kronieken uit de periode 1568-1609. Via een ‘distant reading’ worden geannoteerde locaties in twee Zeeuwse kronieken vergeleken met data uit zeven andere kronieken. De nadruk op de kronieken uit Zeeland komt voort uit het belang van dit geografische gebied voor zowel het Spaanse als het prinselijke leger in de eerste jaren van de Tachtigjarige Oorlog. Daarnaast wordt via een ‘close reading’ gekeken hoe het lokale karakter van de kronieken bijdraagt aan de constructie van het zelfbeeld en het beeld van de Ander.

Bij de ‘distant reading’ wordt in kaart gebracht op welke geografisch gebieden de kronieken betrekking hebben. Daarbij wordt gebruikgemaakt van ‘location named entities’ die worden gekoppeld aan hedendaagse dorpen en steden, en hun bijbehorende coördinaten. Via ‘fuzzy matching’ worden data uit het corpus gekoppeld aan referentiedata, afkomstig uit de databases *GeoNames* en *World Historical Gazetteer*. Het toepassen van deze ‘entity linking’-methode op de vroegmoderne kronieken is gedeeltelijk succesvol: op typeniveau is 18,4% van de locaties geïdentificeerd en op tokenniveau 51,9%. Een aanzienlijk aantal plaatsnamen komt vaker voor in het corpus. In totaal werden 94,9% van de dorpen en steden via deze methode correct gekoppeld. De cartografische visualisatie van de geografische data toont aan dat deze kronieken vooral als lokaal georiënteerde teksten kunnen worden beschouwd.

In de analyse onderzoek ik in hoeverre het lokale belang van invloed is op de dynamiek van identiteitsvorming in de kronieken van Zierikzee en Middelburg, geschreven door respectievelijk Cornelis Claes en Pieter Joossen. Deze studie laat zien dat beide auteurs een kritische kijk hebben op lokaal bestuur, en wel langs politieke en religieuze lijnen. Vanwege bestuurlijke wandaden verslechteren de levensomstandigheden van de burgers. Hoewel beide steden werden bevrijd van Spaanse overheersing, betaalden de burgers uiteindelijk de prijs voor deze vrijheid. Joossen ziet dit als keuze tussen twee kwaden, waarbij het geuzenleger, ondanks hun geweld, het beste voor had met de lokale bevolking. Claes twijfelt daarentegen aan de felle strijd tegen de Spanjaarden. Overgave zou vrede betekenen en bovendien het behoud van vruchtbaar land. De lokale belangstelling in deze kronieken wordt weerspiegeld in zowel de geografische gegevens als de inhoud. Dit maakt de combinatie van ‘close reading’ en ‘distant reading’ tot een nuttige benadering voor het onderzoeken van het kroniekengenre.

Voorwoord

In september 2022 begon ik mijn stage bij het onderzoeksproject *Chronicling novelty. New Knowledge in the Netherlands, 1500-1850*. Op de Vrije Universiteit Amsterdam ging ik onder begeleiding van doctor Erika Kuijpers aan de slag met een omvangrijk kroniekencorpus. Had ik voorafgaand ooit een kroniek gelezen? Nee. Had ik kunnen bedenken dat ik de volgende anderhalf jaar op allerlei manieren (vooral computationeel) onderzoek zou verrichten naar deze bijzondere teksten? Wellicht, want ik wist al gauw dat er veel moois te ontdekken viel, en het enthousiasme van de onderzoekers en promovendi werkte aanstekelijk.

Tijdens mijn stage zocht ik naar een methode om teksthergebruik meetbaar te maken. Ik experimenteerde met een corpus van vijf vroegmoderne kronieken uit Rotterdam, die waren geschreven op basis van hetzelfde origineel. In de programmeertaal Python schreef ik een code die de gelijkenis tussen stukken tekst uitdrukt als een getal tussen 0 en 1. Dit resulteerde in een tabel met kleurschalen die lieten zien waar welke kronieken overlaptten. Na afloop van mijn stage presenteerde ik de resultaten op het *Digital Humanities Benelux 2023* congres in Brussel.¹ Dat was in juni 2023, dik in de scriptieperiode. Inmiddels werkte ik voor mijn eindwerkstuk verder aan de kronieken. Ik richtte me op vermeldingen van dorpen en steden in kronieken, en kwam in contact met studenten en onderzoekers van het *Horizons of Interest*-project, die met dezelfde data werkten.² Na een brainstormsessie koppelde ik de verzamelde ideeën aan een vraag over identiteitsvorming tijdens de Nederlandse Opstand.

Nu, iets later dan verwacht, maar trots op veel denkwerk, probleemoplossing, vallen en opstaan, presenteer ik u mijn scriptie. En voordat ik u met veel toegewenst leesplezier doorstuur naar de inleiding, wil ik Erika bedanken, die altijd vertrouwen heeft gehad in mijn onderzoeksvaardigheden en me aanmoedigde de eerste stap buiten de veilige omgeving van de studie te zetten. Ik ben ook Antal en Tycho dankbaar, die mij met geduld en belangstelling door de voorlopig laatste stap binnen de universiteit hebben begeleid. En altijd was er mijn geliefde Eva, die ik leerde kennen aan het begin van de bachelor Nederlands, en die me steunt, hoezeer ik ook zocht en zoek.

---

1. Max Van Winden, 'Quantifying Text Reuse in Seventeenth-Century Rotterdam Chronicles' (Zenodo, 29 mei 2023), <https://doi.org/10.5281/zenodo.7982324>.

2 'Horizons of Interest: The Geographical Scope of Knowledge in Early Modern Chronicles (1500- 1850) – A Connected World?', Vrije Universiteit Amsterdam, geraadpleegd 5 januari 2024, <https://research.vu.nl/en/projects/horizons-of-interest-the-geographical-scope-of-knowledge-in-early>.

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	1
Voorwoord.....	2
1. Inleiding	4
2. Theoretisch kader	9
2.1 Vroegmoderne kronieken	10
2.2 Kronieken als geheugenplaats.....	11
3. Corpus	14
3.1 Digitale kroniekbestanden	15
3.2 Corpuselectie	16
3.3 Corpusstatistiek.....	22
4. Methode	26
4.1 ‘Entity linking’ en ‘fuzzy matching’	27
4.2 Operationalisering.....	29
4.3 ‘Geo-mapping’	32
5. Analyse.....	36
5.1 Zeeland tijdens de Opstand.....	36
5.2 De kronieken van Zierikzee en Middelburg	37
5.3 Kritiek op het lokale bestuur.....	40
5.4 Besluit	45
6. Conclusie.....	47
Discussie	48
Bibliografie	50

1. Inleiding

In aanloop naar de Provinciale Statenverkiezingen van 2023 berichtte de *Nederlandse Omroep Stichting* (NOS) dat inwoners uit dunbevolkte provincies een sterker gevoel van regionale verbondenheid ervaren dan inwoners uit dichtbevolkte provincies.³ Dit gevoel wordt in verband gebracht met lokale cultuurinvesteringen. Terwijl nationale cultuurfondsen vaak ten goede komen aan grote culturele instellingen in de Randstadprovincies, biedt lokaal cultuurbeleid ruimte voor projecten die niet het nationale, maar het regionale zelfbeeld bevestigen en versterken. Ook in de internationale culturele context functioneerde de Randstad tot 2020 als referentiepunt voor Nederland, waarbij ‘Holland’ de aanduiding was voor wat tegenwoordig wordt gepresenteerd als ‘the Netherlands’.⁴ Hoewel het cultureel-economische centrum van Nederland zich in de Randstad bevindt, bloeit in de regio een veelheid aan identiteiten, met een diversiteit aan tradities en geschiedenissen die lang beperkt aandacht kregen in de nationale context.

Essentialistische ideeën over Holland

De Nederlandse culturele centrum-periferieverdeling, met ‘Holland’ als voormalig pars pro toto voor Nederland, heeft een historische oorsprong. In de zestiende en zeventiende eeuw had het gewest Holland een aanzienlijk aandeel in de economie van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden (hierna de Republiek genoemd).⁵ De historische welvaart van Holland deed vanaf de negentiende eeuw dienst als podium voor een nationalistische geschiedschrijving die de idee van een gedeelde nationale identiteit moest bevorderen.⁶ Dit kenmerkte een essentialistische opvatting van de Nederlandse geschiedenis.⁷ De eenheidsbeeldvorming was

---

3. ‘Trots op je provincie? Regionale identiteit in grensstreek het sterkst’, 8 maart 2023, <https://nos.nl/collectie/13923/artikel/2466720-trots-op-je-provincie-regionale-identiteit-in-grensstreek-het-sterkst>.

4. ‘The Difference between Holland and the Netherlands Explained’, 18 oktober 2012, <https://www.holland.com/global/tourism/getting-around/information/netherlands-vs-holland.htm>.; Nota bene, deze website van het Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen opereert op het moment van schrijven onder de websitenaam “holland.com”.

5. Lotte Jensen, red., *The Roots of Nationalism: National Identity Formation in Early Modern Europe, 1600-1815* (Amsterdam University Press, 2016), 41; Henk van Nierop, ‘De troon van Alva. Over de interpretatie van de Nederlandse Opstand’, *BMGN - Low Countries Historical Review* 110, nr. 2 (1 januari 1995): 212.

6. Hugh Dunthorne, ‘Dramatizing the Dutch Revolt. Romantic History and Its Sixteenth-Century Antecedents’, in *Public Opinion and Changing Identities in the Early Modern Netherlands: Essays in Honour of Alastair Duke*, onder redactie van Judith Pollmann en Andrew Spicer (Brill, 2006), 11.

7. Manfred Beller en Joep Leerssen, *Imagology: The Cultural Construction and Literary Representation of National Characters. A Critical Survey* (BRILL, 2007), 27.

echter niet nieuw. Al tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) werden toneelstukken, pamfletten, gedichten, houtsneden en gravures gewijd aan het uitdragen van een identitaire eenheid in de Republiek, en werd opgeroepen tot eenheid en kracht tegen de overmachtige en meedogenloze Spaanse vijand.⁸ Deze publicaties maakten deel uit van een propagandaoorlog tussen de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden.⁹ Naast economische motieven vormde Holland voor de negentiende-eeuwen daarmee een cultureel en intellectueel epicentrum, waar kunstenaars en schrijvers zich verenigden om de idealen van de Republiek te versterken. De vroegmoderne nationale eenheid was echter niet zo sterk als beschreven of herinnerd. De Republiek kende in de periode van de Opstand tal van historische, economische en sociale verschillen.¹⁰ Bovendien speelden niet het gewest, maar de stad een rol als cultureel centrum. Elke stad had zijn eigen rechten en privileges, en eigen rituelen en plaatsen van herinnering die verband hielden met het verleden. Het bestaan van verschillende hedendaagse lokale identiteiten is dus evenzeer geworteld in de geschiedenis, wat de complexiteit van het Nederlandse culturele landschap benadrukt.

In de tweede helft van de twintigste eeuw vervaagde het essentialistische en daarmee nationalistische perspectief van een machtig Holland dat de Nederlandse identiteit domineerde. Er ontstond meer aandacht voor de regionale perspectieven en voor verschillende, soms tegenstrijdige vormen van sociale, culturele en politieke representatie in historische artefacten.¹¹ Daarnaast bracht dit andere soorten bronnen onder de aandacht, zoals autobiografieën, brieven, dagboeken en interviews. In de afgelopen jaren zijn ook kronieken gewaardeerd als bron voor het begrijpen van de diverse facetten van de Nederlandse cultuurgeschiedenis. Kronieken bieden niet alleen inzicht in de individuele ervaringen van de schrijvers, maar werpen ook licht op de dynamiek van lokale gemeenschappen en geschiedenissen. In lijn met deze ontwikkeling, werd in 2018 het onderzoeksproject

---

8. Judith Pollmann, 'No Man's Land. Reinventing Netherlandish Identities, 1585–1621', in *Networks, Regions and Nations: Shaping Identities in the Low Countries, 1300-1650*, onder redactie van Robert Stein en Judith Pollmann (BRILL, 2010), 242-43; Raingard Esser, "'Concordia Res Parvae Crescunt'. Regional Histories and the Dutch Republic in the Seventeenth Century', in *Public Opinion and Changing Identities in the Early Modern Netherlands: Essays in Honour of Alastair Duke*, onder redactie van Judith Pollmann en Andrew Spicer (Brill, 2006), 29-31.

9. Pollmann, 'No Man's Land. Reinventing Netherlandish Identities, 1585–1621', 242-43.

10. Judith Pollmann, 'The Spirit of the Belltower: Chronicling Urban Time in an Age of Revolution', in *Civic Continuities in an Age of Revolutionary Change, c.1750–1850: Europe and the Americas*, onder redactie van Judith Pollmann en Henk Te Velde (Cham: Springer International Publishing, 2023), 279.

11. Nierop, 'De troon van Alva', 209.

Chronicling novelty. New knowledge in the Netherlands, 1500-1800 opgezet. Dit project, dat wordt gefinancierd door de *Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek* en loopt tot en met 2024, heeft als doel om meer dan driehonderd handgeschreven Nederlandstalige vroegmoderne kronieken digitaal toegankelijk te maken. Onder leiding van professor Judith Pollmann en doctor Erika Kuijpers wordt onderzoek gedaan naar de verandering van mediagebruik, de circulatie van informatie en de receptie van nieuwe kennis onder kroniekschrijvers uit de Lage Landen.¹² Het digitaliseren van deze kronieken maakt een schat aan informatie toegankelijk voor een breder publiek dat geïnteresseerd is in lokale geschiedenis.

Het onderzoek

Wat betreft het Holland-centrische perspectief en de vroegmoderne kennis van een pluriform cultuurlandschap, laten ook kroniekschrijvers hun eigentijdse ideeën zien. Zo schreef de Zeeuwse Pieter Joossen omstreeks 1602 in zijn kroniek van Middelburg over de *Nieuwe Nederlandse Kroniek* “[...] hoe weynich dat zy van Zeelant mencie maken, daer nochtans in al de eylande van Zeelant in beghin vant oorloge zeer is gevochten te lande ende te wateren geduerende den tijt van 4 jaeren”.¹³ In de proloog van zijn kroniek beschrijft Joossen het Zeeuwse volk als “[...] clouck oorloghsvolck [...] getrou voor heer ende lant, maer eenvoudich ende niet eergierich”.¹⁴ Daarmee benadrukte hij een geografische component voor het Zeeuwse gewest, namelijk de maritieme rol die de Zeeuwen aan het begin van de Nederlandse Opstand speelden in de verdediging tegen de Spanjaarden. Het gefragmenteerde en waterrijke landschap van deze regio bood een sleutelpositie om vanaf zee toe te slaan.¹⁵ Via de kroniek kon Joossen het Zeeuwse volk representeren, en plaatste hij de lokale geschiedenis centraal in het bredere historische verhaal van de Nederlandse Opstand.

---

12. Erika Kuijpers, ‘De informatiebronnen van Albert Louwen (1722-1798), kroniekschrijver te Purmerend’, in *Makelaars in kennis: Informatie verzamelen, verwerken & verspreiden in de vroegmoderne Nederlanden* (Universitaire Pers Leuven, 2022), 136.

13. Pieter Joossen, ‘De kroniek van Pieter Joossen altijd recht hout’, onder redactie van R. Fruin, *Archief. Mededelingen van het koninklijk Zeeuwsch genootschap der wetenschappen*, 1909, 70. “[...] hoe weinig dat zij van Zeeland gewag maken, terwijl er op de eilanden van Zeeland aan het begin van de oorlog hevig is gevochten, te land en te water, gedurende een periode van vier jaar”.

14. Ibidem; “[...] kloek oorlogsvolk [...] getrouw aan heer en land, maar eenvoudig en niet eergierig”.

15. Wietse Veenstra, *Tussen gewest en Generaliteit: staatsvorming en financiering van de oorlog te water in de Republiek der Verenigde Nederlanden, in het bijzonder Zeeland (1586-1795)* (Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam, 2014), 88.

Daarmee presenteerde Joossen in zijn proloog de premissen voor hoe zijn lezers het Zeeuwse oorlogsverleden moeten begrijpen, namelijk als dat van een moedig volk uit een gebied dat een sleutelrol speelde in de verdediging van de Republiek. Maar hoe kwam dat tot uiting in de rest van zijn kroniek, en was hij op dit gebied uniek, of zijn er andere voorbeelden waarin de geografische component een rol speelt in het historische verhaal? Had zijn werk uitsluitend betrekking op Middelburg en Zeeland of was zijn kroniek breder georiënteerd? En hoe kunnen we de geografische oriëntatie begrijpen in het licht van het meervoudig identitaire Nederlandse landschap?

In deze scriptie beantwoord ik deze vragen door de kroniek van Joossen te vergelijken met een kroniek uit Zierikzee, die is geschreven in dezelfde periode. Ik bekijk de geografische component via een ‘distant reading’ van deze werken, waarbij ook zeven andere kronieken uit de periode 1568-1609 worden bekeken. Daarbij gebruik ik visuele hulpmiddelen om in kaart te brengen welke dorpen en steden in de kronieken worden genoemd door in de kronieken vermelde locaties te koppelen aan hedendaagse dorpen en steden. De keuze voor de periode 1568-1609 ligt in de wetenschappelijke discussie over lokale identiteitsvorming en de ontwikkeling van het concept van de Nederlandse natie tijdens de Tachtigjarige Oorlog. Daarbij volg ik het onderzoek van Judith Pollmann, die de identiteitsdynamiek in deze periode bekijkt in pamfletten. De centrale onderzoeksvragen die als leidraad zal dienen voor deze scriptie is: *Hoe verhouden geografische data zich tot identiteitsconstructie in kronieken die zijn geschreven in de periode 1568-1609?*

Het doel van deze scriptie is om het perspectief op identiteitsvorming in de zestiende en zeventiende eeuw uit te breiden via een onderzoek naar de representatie van lokale samenlevingen, culturen en geschiedenissen in dit genre. Via een ‘close reading’ van de twee Zeeuwse kronieken probeer ik te achterhalen hoe kroniekschrijvers vormgaven aan het zelfbeeld en het beeld van de Ander. Hoe schreven de auteurs over de burgerbevolking? Welke historische gebeurtenissen krijgen prioriteit in deze kronieken en op welke wijze werden persoonlijke opvattingen hierin verwerkt? Daarnaast bekijk ik het corpus vanuit geografisch perspectief, waarbij de kroniek als lokale tekst aan bod komt. Via een digitale analyse breng ik in kaart welk geografisch gebied de teksten bestrijken door te identificeren welke dorpen en steden door de kroniekschrijvers worden genoemd. Door coördinaten te koppelen aan deze locatiedata, wordt geëxperimenteerd met ruimtelijke middelen die inzicht geven in de geografische spreiding van de kronieken. De combinatie van ‘close reading’ en ‘distant reading’ plaatst het historische verhaal in een geografisch perspectief.

Een recent voorbeeld van het gebruik van geografische data bij onderzoek naar tekstuele media, verscheen na de Provinciale Statenverkiezingen. Deze verkiezingen werden gewonnen door de *BoerBurgerBeweging*, een partij die zich naar eigen zeggen inzet voor een “vitaal en leefbaar platteland voor alle Nederlanders”.¹⁶ Na het succes van deze boodschap, rees de vraag in hoeverre de aandacht voor de regio doorklonk in de verkiezingsprogramma’s bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2023.¹⁷ Onderzoekers van de *Geodienst* van de Rijksuniversiteit Groningen bekeken via een telling van plaatsnamen in de partijprogramma’s welke regio’s in de politieke plannen vertegenwoordigd werden.¹⁸ In deze scriptie hanteer ik een soortgelijke methode om uitspraken te doen over de geografische dekking van de kronieken. Welke gebieden krijgen meer aandacht? Zijn er patronen in de manier waarop bepaalde geografische gebieden in de kronieken worden weergegeven? Een vroegmodern corpus vereist in dat opzicht een andere benadering dan moderne teksten. De kronieken vertonen regionale spellingsverschillen, en deze moeten in overweging worden genomen bij het tellen van hoe vaak specifieke dorpen en steden worden genoemd.¹⁹ In hoofdstuk vier wordt deze kwestie verder behandeld, waarbij ook de resultaten worden gepresenteerd die voortkomen uit de ‘distant reading’. De computationele resultaten worden meegenomen in de ‘close reading’ in hoofdstuk vijf. De onderzoeksdata en de methoden die op het kronieken corpus worden toegepast, zijn beschikbaar via de *GitHub*-pagina bij deze scriptie.²⁰ In het volgende hoofdstuk licht ik het kroniekgenre en de relevante concepten met betrekking tot identiteitsvorming toe.

---

16. ‘Missie | BBB’, 2 mei 2022, <https://boerbürgerbeweging.nl/bbb/missie/>; UBR|KOOP: het Kennis-en Exploitatatiecentrum voor Officiële Overheidspublicaties, ‘Verkiezingsuitslagen Provinciale Staten 2023 | Data overheid’, geraadpleegd 1 december 2023, <https://data.overheid.nl/dataset/verkiezingsuitslag-provinciale-staten-2023>, <https://data.overheid.nl/dataset/verkiezingsuitslag-provinciale-staten-2023>.

17. Mark Lievisse Adriaanse, “‘De regio’ – vaak genoemd door de partijen, maar concreet worden ze zelden”, *NRC*, geraadpleegd 22 november 2023, <https://www.nrc.nl/nieuws/2023/11/21/de-regio-vaak-genoemd-door-de-partijen-maar-concreet-woorden-ze-zelden-a4181595>.

18. ‘Partijprogramma’s in kaart’, geraadpleegd 23 november 2023, <https://datascience.web.rug.nl/partijprogrammasinkaart/>.

19. De stad Amsterdam kent in het corpus bijvoorbeeld dertien varianten, te weten: Amstelredam, Amsterdam, Damsterdamse, Amsterd, Tamsterdam, Tamstelredam, Am-sterdam, Amsterdan, Amsterdamse, Amster-dam, Amsterdams Amsterdamsche, Amsteldam. Het betreft hier ook varianten die door woordafbreking tot stand zijn gekomen in de digitale teksten.

20. Zie github.com/mvanwinden/chronicling-identity. Doorheen het onderzoek verwijs ik impliciet naar computerprogramma's die geschreven zijn om onderzoeksresultaten te bereiken. De *GitHub*-pagina geeft details over deze computerprogramma's. Deze programma's zijn geschreven in Python, versie 3.11

2. Theoretisch kader

Een kroniek is een tekst waarin de schrijver bijhoudt wat er in de omgeving heeft plaatsgevonden. De schrijver acht deze informatie van voldoende waarde om vast te leggen en kiest ervoor om deze informatie overwegend chronologisch te structureren.²¹ De informatie in kronieken is uiteenlopend en varieert van geboortes tot veldslagen, elk verbonden aan specifieke momenten in de tijd waarop ze plaatsvonden. Daarmee zijn de kronieken verzamelingen van gebeurtenissen. Vanaf de zestiende eeuw was het schrijven van kronieken een populaire bezigheid. Deze populariteit bestond naast een algemene toename in de papieren circulatie van kennis en informatie. Steeds meer mensen namen daarbij deel aan lees- en schrijfactiviteiten.²² Dit gold voor de stedelijke bevolking over de gehele linie: van geleerden, regenten en geestelijken, tot ambachtslieden, ondernemers en boeren. De geletterde cultuur bestond zowel in de privésfeer, zoals door het schrijven van dagboeken en notities, als openbaar, door het uitwisselen van boeken, pamfletten en andere geschriften.²³

Kronieken zijn kennisverzamelingen die dienden als archief voor toekomstig gebruik om de betekenis en relevantie van nieuwe gebeurtenissen te begrijpen.²⁴ Daarmee verschilde het genre van andere media die werden gebruikt om actuele gebeurtenissen te registreren, zoals annalen en stadsgeschiedenissen. Theo Dekker beschrijft bijvoorbeeld hoe de achttiende-eeuwse Lambert Rijckxz Lustigh probeerde om de oorzaak van de runderpest te verklaren door alles in zijn omgeving bij te houden: van informatie uit de Bijbel, het nieuws en de lokale politieke ontwikkelingen tot het weer.²⁵ Het onderzoek van Dekker laat zien hoe het vastleggen van informatie grip gaf op de wereld. Uiteindelijk kwam Rijckxz Lustigh tot de idee van bepaalde Godsdeeltjes die door de lucht zweefden en onder bepaalde omstandigheden infecties konden veroorzaken.²⁶

---

21. Judith Pollmann, 'Archiving the Present and Chronicling for the Future in Early Modern Europe', *Past & Present* 230, nr. suppl 11 (2016): 235.

22. Kuijpers, 'De informatiebronnen van Albert Louwen', 132.

23. Lotte Jensen en Nina Geerdink, 'Inleiding', in *Oorlogsliteratuur in de vroegmoderne tijd. Vorm, identiteit en herinnering* (Hilversum : Verloren, 2013), 7.

24. Pollmann, 'Archiving the Present and Chronicling for the Future', 234.

25. Theo Dekker, 'God's Invisible Particles as an Explanation for the Rinderpest Outbreak (1713–1714): The Reception of Medical Knowledge in the Dutch Republic', *European Journal for the History of Medicine and Health* 79, nr. 1 (3 mei 2022): 159.

26. Dekker, 164.

Als kennisverzameling hadden kronieken daarnaast een sociale functie. Hoewel vroegmoderne kronieken zelden in druk verschenen, waren ze naar buiten gericht en bedoeld om nuttig te zijn voor familie, stadsgenoten en toekomstige generaties.²⁷ Ondanks de rijkdom aan informatie over uiteenlopende onderwerpen ontbrak het vanaf de negentiende eeuw aan systematische aandacht voor vroegmoderne Nederlandse kronieken. Historici waren meer geïnteresseerd in kronieken van voor 1500, als een van de weinige middeleeuwse historiografische genres. De middeleeuwse kronieken werden doorgaans geschreven in opdracht van kloosters, hoven of steden.²⁸ In tegenstelling tot de vroegmoderne kronieken, hadden deze teksten een retrospectief karakter, met nadruk op een ver verleden of de geschiedenis van een specifieke heersende familie.

2.1 Vroegmoderne kronieken

Vroegmoderne kroniekschrijvers onderscheidden zich van hun middeleeuwse voorgangers doordat er in toenemende mate werd geschreven over de subjectieve ervaring van de sociale, politieke en economische ontwikkelingen. Vanaf de zestiende eeuw nam de productie van dit materiaal sterk toe.²⁹ De kroniekschrijvers uit de Lage Landen vormden een diverse groep van individuen die niet noodzakelijk gespecialiseerd waren in de onderwerpen waarover zij schreven, en werkten dan ook niet beroepsmatig aan hun kroniek. De teksten stonden in het teken van de lokale geschiedenis, en de aanzet om te schrijven viel vaak samen met een ingrijpende verandering door economische of politieke onrust.³⁰ Het eerdergenoemde onderzoeksproject *Chronicling novelty* probeert patronen in deze historiografische praktijk te ontdekken. Uit het onderzoek van Lassche, Kostkan en Nielbo blijkt bijvoorbeeld dat er in tijden van onzekerheid vaker en met meer tekst werd geschreven.³¹

Toch is de status van de kroniek als bron van kennis en informatie binnen de vroegmoderne geletterde cultuur onbekend.³² Slechts een aantal kronieken werd gedrukt, en de verspreiding

---

27. Brodie Waddell, 'Writing History from Below: Chronicling and Record-Keeping in Early Modern England', *History Workshop Journal* 85 (2018): 241.

28. Kuijpers, 'De informatiebronnen van Albert Louwen', 134.

29. Dekker, 'God's Invisible Particles', 155.

30. Theo Dekker, 'Statistiek van de koude grond: De opkomst van cijfers en tabellen in vroegmoderne kronieken', *De Achttiende Eeuw* 54, nr. 1 (1 oktober 2022): 111-12.

31. Alie Lassche, Jan Kostkan, en Kristoffer Nielbo, 'Chronicling Crises: Event Detection in Early Modern Chronicles from the Low Countries', *Proceedings* 1613, nr. 0073 (2022): 223-24.

32. Voor onderzoek naar het hergebruik van informatie uit kronieken, zie Bram Caers, *Vertekend verleden: Geschiedenis herschrijven in vroegmodern Mechelen (1500-1650)* (Uitgeverij Verloren, 2020); Van Winden, 'Quantifying Text Reuse in Seventeenth-Century Rotterdam Chronicles'.

van de teksten was dan ook gering.³³ De populariteit van het genre hield mogelijk verband met een algemene trend in de manier waarop mensen zichzelf in relatie tot de geschiedenis plaatsten. Zo nam ook de publicatie van egodocumenten, zoals familieboeken, levensverhalen en dagboeken, toe, wat individuen hielp bij het integreren van een eigen identiteit in een geschreven wereld.³⁴ Vanwege deze autobiografische component gelden deze werken als papieren vorm van zelfmanifestatie; er werd niet alleen over de geschiedenis geschreven, maar de tekst en de schrijver begonnen er zelf deel van uit te maken.³⁵ Bij kronieken ligt daarbij de nadruk op een bewustzijn dat informatie werd vastlegt om te bewaren voor een toekomstige generatie.

2.2 Kronieken als geheugenplaats

In *Archiving the Present and Chronicling for the Future in Early Modern Europe* stelt Judith Pollmann voor om de vroegmoderne kronieken te zien als geheugen van de stedelijke gemeenschap. De kronieken dienen als bron voor onderzoek naar stads cultuur, en sociale en politieke identiteit te midden van religieuze strubbelingen en oorlog.³⁶ De teksten zijn overleveringen van specifieke informatie over historische gebeurtenissen, personen, sociale structuren en lokale gebruiken, die door een individu belangrijk werden geacht om over te dragen aan de volgende generatie. Het genre fungeert daarbij als een kruising tussen historiografie en autobiografie, waarbij historische gebeurtenissen worden afgewisseld met subjectieve elementen.³⁷

Een sleutelbegrip met betrekking tot deze eigenschap, is *herinnering*. De afgelopen jaren hebben Ann Rigney en Aleida Assmann aanzienlijk bijgedragen aan het vakgebied van de geheugenstudies. Rigney beschrijft cultureel geheugen als de menselijke neiging om specifieke gebeurtenissen te herinneren of te vergeten, waarbij het proces van herinnering voortdurend wordt beïnvloed door politieke, sociale en culturele factoren.³⁸ Assmann richt zich daarnaast op de publieke expressie van herinneringen, waarbij de herinnering wordt vormgegeven via

---

33. Pollmann, 'Archiving the Present and Chronicling for the Future', 232.

34. Kuijpers, 'De informatiebronnen van Albert Louwen', 138.

35. Kuijpers, 138; Gabriele Jancke, 'Autobiographical Texts: Acting within a Network. Observations on Genre and Power Relations in the German-Speaking Regions from 1400 to 1620', in *Mapping the 'I': Research on Self-Narratives in Germany and Switzerland*, onder redactie van Claudia Ulbrich, Kaspar Von Greyerz, en Lorenz Heiligensetzer (Brill, 2015), 119.

36. Pollmann, 'Archiving the Present and Chronicling for the Future', 232.

37. Pollmann, 232.

38. Ann Rigney, 'Plenitude, scarcity and the circulation of cultural memory', *Journal of European Studies* 35, nr. 1 (1 maart 2005): 21-22.

verschillende media en in de publieke ruimte wordt versterkt en bevestigd.³⁹ In deze context kunnen ook de Nederlandstalige kronieken dienen als “geheugenplaats”, waarin een selectie wordt gepresenteerd van wat zich binnen een bepaald tijdsbestek op een bepaalde plaats heeft afgespeeld. Het geografische bereik van de kronieken beïnvloedt de inhoud en de diepte van het historische verslag. Het focussen op één stad of regio biedt de mogelijkheid om lokale geschiedenis en gebeurtenissen gedetailleerd te beschrijven, terwijl het tegelijkertijd de bredere historische context beperkt.

Voor de negentiende eeuw wordt de keuze om specifieke elementen uit het verleden te benadrukken door Joep Leerssen beschreven als een periode van essentialistisch denken over geschiedenis en identiteit. Hierbij werpt Leerssen licht op de onderliggende ideologieën bij identiteit en toont aan dat identiteit sociaal constructivistisch is.⁴⁰ De persoonlijke en collectieve identiteiten zijn daarbij niet inherent of natuurlijk, maar eerder gevormd en geconstrueerd worden door sociale, culturele, politieke en historische processen. Teksten waarin identiteit een centrale rol speelt, functioneren daarbij als reflecties van de tijd waarin ze zijn geschreven. Door onderzoek naar deze teksten, kan de dynamiek tussen beelden van de zelf (‘auto-image’) en de Ander (‘hetero-image’) worden begrepen. Historische teksten zijn daardoor niet slechts passieve representaties van identiteit, maar dragen actief bij aan identiteitsvorming en de constructie van nationale verhalen.⁴¹ De ideeën van Leerssen houden op dit gebied verband met de opvattingen over de vorming en overdracht van cultureel geheugen zoals beschreven door Rigney en Assmann. Ten tijde van de Tachtigjarige Oorlog gebeurde dit bijvoorbeeld in de Republiek in de manier waarop de Spanjaarden werden afgeschilderd in tegenstelling tot de zuivere Nederlandse geest.⁴²

De opvattingen van Leerssen over de zelf en de Ander komen samen in de *imagologie*, of de beeldvormingsstudie. Deze methode richt zich op het analyseren van de oppositie tussen het zelfbeeld en het beeld van de Ander. Binnen deze polariteit is er een wisselwerking waarbij de beeldvorming van de Ander ook iets zegt over de eigen identiteit. Vanuit deze uitgangspositie kunnen we in de kronieken onderzoeken welke kenmerken en waardeoordelen aan de Ander

---

39. Aleida Assmann, ‘Transformations between History and Memory’, *Social Research: An International Quarterly* 75, nr. 1 (maart 2008): 55-56.

40. Beller en Leerssen, *Imagology*, 26-29.

41. Beller en Leerssen, 27.

42. Joep Leerssen, ‘Nationale identiteit als perpetuum mobile: identiteitsbesef in permanente wording’, *Denkend aan Nederland: Sociaal Cultureel Rapport 2019*, 2019, 12-13.

worden toegeschreven en hoe dit verschilt van het zelfbeeld. Hoe vroegmoderne processen van identificatie en differentiatie zoals die aan bod komen in kronieken doorwerken in de moderne herinneringscultuur, is onderwerp van discussie.⁴³ De zeventiende eeuw kende tal van binnenlandse maatschappelijke tegenstellingen. Zo stonden burgers en buitenlui, remonstranten en contraremonstranten en zeven soevereine provincies soms lijnrecht tegenover elkaar. Om identiteitsvorming in de vroegmoderne periode te begrijpen, richt ik mij in deze scriptie dan ook op de lokale herinneringscultuur.⁴⁴ Kronieken dienen daarbij als bron voor wat zich op dit lokale niveau afspeelde, en welke gebeurtenissen, personen, sociale structuren en lokale gebruiken belangrijk werden geacht om over te dragen.⁴⁵ Kroniekschrijvers selecteerden en bewerkten materiaal, waarmee zij een interpretatieve laag toevoegden aan de geschiedschrijving. De geografische component biedt daarbij de mogelijkheid om de zelf en de Ander visueel inzichtelijk te maken: het schrijven over een stad die niet de eigen stad is, impliceert aandacht voor de Ander. Andersom geldt dat binnen de beeldvormingsstudies ook voor het negeren van bepaalde “Anderen”, door de geografische spreiding te beperken.

In het volgende hoofdstuk licht ik toe welke kronieken uit het *Chronicling novelty*-corpus zijn gekozen om deze geografische component te bestuderen. Daarbij sta ik stil bij de eigenschappen van het digitale corpus en de selectiecriteria die hebben geleid tot de corpusselectie. Vervolgens bekijk ik de geografische gebieden die de kronieken bestrijken, en analyseer ik hoe dit de perceptie van de kroniek als een lokale tekst beïnvloedt, en hoe de bevindingen bijdragen aan een dieper begrip van de kronieken binnen het historische kader van Zeeland tijdens de Nederlandse Opstand.

---

43. Carolina Lenarduzzi en Judith Pollmann, ‘Het vaderlands verleden in de zeventiende eeuw. Inleiding’, *De Zeventiende Eeuw. Cultuur in de Nederlanden in interdisciplinair perspectief* 29, nr. 2 (2013): 153.

44. Lenarduzzi en Pollmann, 152-53.

45. Judith Pollmann, ‘Archiving the Present and Chronicling for the Future in Early Modern Europe’, *Past & Present* 230, nr. suppl 11 (2016): 232.

3. Corpus

De kronieken die ik in deze scriptie onderzoek, maken deel uit van het *Chronicling novelty*-corpus. Dit corpus bestaat uit ruim driehonderd handgeschreven kronieken uit de Lage landen, waarvan de manuscripten worden bewaarden in archieven in Nederland en België. De auteurspopulatie bestaat overwegend uit mannelijke auteurs met enige lokale autoriteit. In tijden van crisis diversifieerde de sociale achtergrond van deze groep, waarbij boeren, kooplieden en ambtenaren binnen de lokale gemeenschap ook de pen ter hand namen.⁴⁶ Van de 170 met naam bekende kroniekauteurs, zijn er slechts zeven vrouwelijke auteurs in het corpus.⁴⁷ Er zijn 49 kronieken overgeleverd waarvan de auteur niet bekend is.

Het samenstellen van het *Chronicling novelty*-corpus gebeurde op basis van een drietal eigenschappen.⁴⁸ Ten eerste zijn de kronieken geschreven op eigen initiatief. De teksten onderscheiden zich daarmee van middeleeuwse kronieken, aangezien deze vaak werden geschreven in opdracht van bijvoorbeeld het stadsbestuur of de kerk. Ten tweede kenmerken de kronieken zich door hun lokale karakter: de uitgangspositie was om een kroniek te schrijven over de eigen stad, met beschrijvingen van gebeurtenissen uit hun directe omgeving. Het oordeel over de lokale oriëntatie lijkt te zijn gebaseerd op informatie in kroniektitels. Tot slot zijn de teksten niet uitsluitend historisch. De kronieken bevatten zowel verslagen van gebeurtenissen uit het verleden als beschrijvingen van eigentijdse zaken. Het volledige *Chronicling novelty*-corpus is vanaf januari 2024 digitaal toegankelijk. Tijdens een onderzoeksstage bij dit project heb ik bijgedragen aan het verzamelen van auteursgegevens bij zeventiende-eeuwse kronieken. Vanwege mijn betrokkenheid bij dit onderzoek is het corpus beschikbaar gesteld voor deze scriptie.⁴⁹

---

46. Dekker, 'God's Invisible Particles', 156.

47. Omdat het overwegend mannelijke auteurs betreft, duid ik auteurs van kronieken waarvan de auteursnaam onbekend is aan met mannelijke voornaamwoorden.

48. Kuijpers, 'De informatiebronnen van Albert Louwen', 136.

49. Hoewel het corpus via *Chronicling novelty* in januari 2024 publiekelijk beschikbaar zal zijn, heb ik ervoor gekozen om het corpus van deze scriptie in aangepaste vorm toegankelijk te maken. De scriptiekronieken zijn per beschreven datum opgesplitst, en alle datumbeschrijvingen zijn samengevoegd tot één bestand (zie paragraaf 3.2 voor een verdere toelichting). Het corpusbestand is beschikbaar via de *GitHub*-pagina bij deze scriptie, via <https://github.com/mvanwinden/chronicling-identity/data/data>.

3.1 Digitale kroniekbestanden

Voor aanvang van het onderzoeksproject was een aantal kronieken beschikbaar als tekstbestand via de *Digitale Bibliotheek van de Nederlandse Letteren* (DBNL).⁵⁰ Veelal betreft het hier edities van begin twintigste eeuw. De reden dat heel wat tekstedities uit deze periode stammen, is dat de kronieken werden gezien als potentiële bron voor historische feitenkennis.⁵¹ Maar de bruikbaarheid viel tegen, lezen we in de voorwoorden bij deze edities. Ook de taalvaardigheid van de auteurs van de kronieken werd als gebrekkig beschouwd, en hun inhoud dus als ongeschikt. In de inleiding bij de kroniek van Pieter Joossen schreef de heer Fruin bijvoorbeeld: “[...] zonder aan de verdienste van onzen schrijver te kort te doen, mag wel gezegd worden, dat zijne voor een timmerman zoo toepasselijke zinspreuk Altijt recht hout, niet belet heeft, dat zijne [...] zinsbouw in de regel erbarmelijk is”.⁵²

De kronieken die nog niet beschikbaar waren via de DBNL, zijn getranscribeerd in samenwerking met vrijwilligers van het crowdsourcing platform *Vele Handen*. Via dit platform zijn honderden vrijwilligers betrokken bij projecten die als doel hebben om historische beeld- en tekstcollecties digitaal beschikbaar te maken.⁵³ De digitalisering van de kronieken verliep via de onlineapplicatie *Transkribus*. Dit programma zet foto's en scans om in tekst door gebruik te maken van kunstmatige intelligentie en ‘handwritten text recognition’ of HTR.⁵⁴ Doorgaans is tekstherkenningssoftware gericht op het herkennen van individuele tekens in afbeeldingen. De HTR-modellen van *Transkribus* benutten daarnaast de logica in taal: teksten vertonen statistische patronen waarbij waarschijnlijkheid bestaat dat bepaalde tekens elkaar opvolgen. In deze context verwijst het begrip “model” naar een computeralgoritme dat getraind is op handmatig getranscribeerde handschriften. Het algoritme identificeert patronen in deze handschriften en slaat ook de coördinaten van de tekens op de afbeelding op.⁵⁵

Bij het toepassen van het getrainde HTR-model op nieuwe manuscripten, hangt de prestatie af van de kwaliteit van de gegevens die tijdens de training van een model zijn ingevoerd.

---

50. Dit zijn 93 van de 313 kronieken. Sommige van deze kronieken zijn in meerdere delen bewaard gebleven. Dit verklaart de discrepantie tussen het aantal (bekende) auteurs en het aantal teksten in het corpus.

51. Judith Pollmann, *Catholic Identity and the Revolt of the Netherlands, 1520-1635*, The Past & Present Book Series (Oxford: Oxford University Press, 2011), 11.

52. Joossen, ‘De kroniek van Pieter Joossen altijd recht hout’, 67.

53. Pictura, ‘VeleHanden’, VeleHanden, geraadpleegd 6 december 2023, <https://velehanden.nl/berichten/faq/overons>.

54. Guenter Muehlberger e.a., ‘Transforming scholarship in the archives through handwritten text recognition: Transkribus as a case study’, *Journal of Documentation* 75, nr. 5 (1 januari 2019): 956.

55. Muehlberger e.a., 958.

Modellen worden beoordeeld door het verschil tussen de automatisch herkende tekst en de tekst die daadwerkelijk op de afbeelding staat. Dit verschil wordt uitgedrukt als ‘Character Error Rate’ (CER), of het percentage van het aantal onjuist herkende tekens per honderd tekens. Door automatische transcripties te verbeteren en opnieuw in te voeren bij het trainen van het model, wordt het model steeds beter. Dit proces heet validatie.⁵⁶ Door een lexicon van de woorden in een handschrift te maken en taalkundige patronen daartussen te herkennen, zijn de HTR-modellen in staat om nieuwe manuscripten nauwkeurig te transcriberen, zonder voortdurend nieuwe modellen te hoeven trainen.

Bij aanvang van het onderzoeksproject in 2018 was automatische handschriftherkenning nog niet toereikend voor het ontsluiten van grote historische corpora. Vanwege de hoge foutpercentages in transcripties was het minder tijdrovend om manuscripten handmatig te transcriberen dan om transcripties te corrigeren. Mede dankzij omvangrijke projecten zoals *Chronicling novelty*, waarbij vrijwilligers aan het validatieproces hebben bijgedragen, zijn de HTR-modellen sterk verbeterd, en is de foutmarge teruggebracht tot minder dan vijf procent. De HTR-modellen die zijn gebaseerd op de kroniekhandschriften zijn opgenomen in een groter model voor Nederlandstalige vroegmoderne handschriften.⁵⁷ Dit model omvat ruim 11 miljoen woorden.

3.2 Corpuselectie

Bij het samenstellen van het kronieken corpus hebben de onderzoekers van *Chronicling novelty* metadata verzameld. Metadata zijn beschrijvende gegevens die informatie verschaffen over andere gegevens, en helpen bij het organiseren en begrijpen ervan. Elke digitale kroniek bevat informatie over de auteur, de beschreven stad en de laatst beschreven datum in de kroniek. Deze gegevens maken de identificatienummers op. De kroniek van Pieter Joossen staat bijvoorbeeld opgeslagen als *1602_Midd_Joos* omdat de laatstgenoemde datum 1602 is, de kroniek zich hoofdzakelijk richt op Middelburg (“Midd”) en is geschreven door Pieter Joossen (“Joos”). In deze scriptie gebruik ik de metadata bij de corpuselectie. Op basis van deze gegevens bevat het corpus 31 kronieken uit de periode 1568-1609.⁵⁸ Zestien kronieken hebben

---

56. Muehlberger e.a., 963.

57. ‘The Dutchess I.’, READ-COOP, geraadpleegd 15 december 2023, <https://readcoop.eu/model/the-dutchess-i/>;

58. Zie <https://chroniclingnovelty.com/kronieken/> voor de kronieken en hun vindplaats.

betrekking op steden die omstreeks 1600 deel uitmaakten van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Figuur 3.1 toont deze kronieksteden op een moderne kaart.⁵⁹

Figuur 3.1: Kaart met kronieksteden in het Chronicing novelty-corpus. De kronieksteden die ik in deze scriptie behandel, staan aangegeven met groene stippen.⁶⁰

59. Het betreft hier de steden Rotterdam, Hoorn, Oosterwijk, 's-Hertogenbosch, Utrecht, Zierikzee, Amsterdam, Haarlem, Steenwijk, De Bilt, Groningen, Culemborg en Middelburg. Gezien de veranderlijke politieke situatie van de Republiek in deze periode is het moeilijk om een harde grens te trekken. Bij de selectie van de kronieken is uitgegaan van de situatie rond 1600, naar Jonathan Israel, *The Dutch Republic : Its Rise, Greatness, and Fall 1477-1806*, The Oxford History of Early Modern Europe (Oxford: Clarendon Press, 1995), 36.

60. Deze kaart is gegenereerd op basis van de *Folium*-package in Python 3.11 (zie github.com/mvanwinden/chronicing-identity/corpusstatistiek.ipynb). Het betreft hier een moderne kaart, afkomstig van het open data-project *OpenStreetMap*. Door beperkingen binnen *Folium* is het niet mogelijk om een historische kaart te projecteren. Voor meer informatie over de projectie van historische kaarten, zie Marco van Egmond, 'The Dutch Landscape of Online Institutional Georeferencing' 14, nr. 3 (2019).

De digitale beschikbaarheid van de kronieken biedt nieuwe mogelijkheden voor analyse en interpretatie van deze teksten. Om dit proces te bevorderen, zijn de kronieken geannoteerd door de originele tekst te verrijken met markeringen. De tekst waarop een markering betrekking heeft, wordt aangeduid als ‘named entity’.⁶¹ Annotatie vond handmatig plaats door dezelfde vrijwilligers van *Vele Handen*. Een tekst werd geannoteerd als er sprake was van specifieke tijdsaanduidingen, personen, of locaties.⁶² Naast de annotatie van tekstuele elementen, zijn ook niet-tekstuele en structurelementen zoals afbeeldingen, tabellen, en marginalia gemarkeerd. De annotaties staan opgeslagen in een TEI-codering. TEI, of ‘Text Encoding Initiative’, is ontwikkeld om bovengenoemde annotaties effectief te verwerken.⁶³ Deze tekstcodering maakt het mogelijk om zowel tekst als metadata (in de vorm van annotaties) in één bestand op te nemen, wat het tot een efficiënt bestandsformaat maakt voor het onderzoeken en analyseren van primaire bronnen.

Figuur 3.2 geeft een voorbeeld van hoe een kroniek eruitziet in *Transkribus* en hoe deze vervolgens wordt weergegeven in de TEI-codering na het exporteren van het bestand. Links op de afbeelding staat folio 5 uit de kroniek van Steenwijk (*1582_Ste_Ste*). Deze afbeelding laat zien hoe de positie van woorden op de afbeelding een rol speelt in het transcriptieproces: de groene lijnen vormen het kader waarbinnen alle tekst zich bevindt en op basis hiervan worden zinnen gedetecteerd, die met blauw zijn gemarkeerd. In de database van *Transkribus* zijn deze visuele markeerders omgezet naar coördinatendata die aangeven waar tekst op de afbeelding staat. Op deze posities in de afbeelding wordt vervolgens HTR toegepast. Rechts in Figuur 3.2 staat een weergave van de TEI-codering in het tekstbewerkingsprogramma *Notepad++*. Dit programma biedt visuele hulpmiddelen om de gekleurde TEI-markeringen te onderscheiden van de oorspronkelijke tekst.

De markeringen `<1>` en `</1>` geven een voorbeeld van hoe de tekststructuur van het fysieke object bewaard blijft in de digitale representatie. Deze markeringen geven het begin en het einde van een regel in de kroniek aan. Tekst die wordt omvat door datummarkeringen (`<datum>` en `</datum>`) zijn beschrijvingen van een tijdsbepaling. Het eerste deel van deze markering

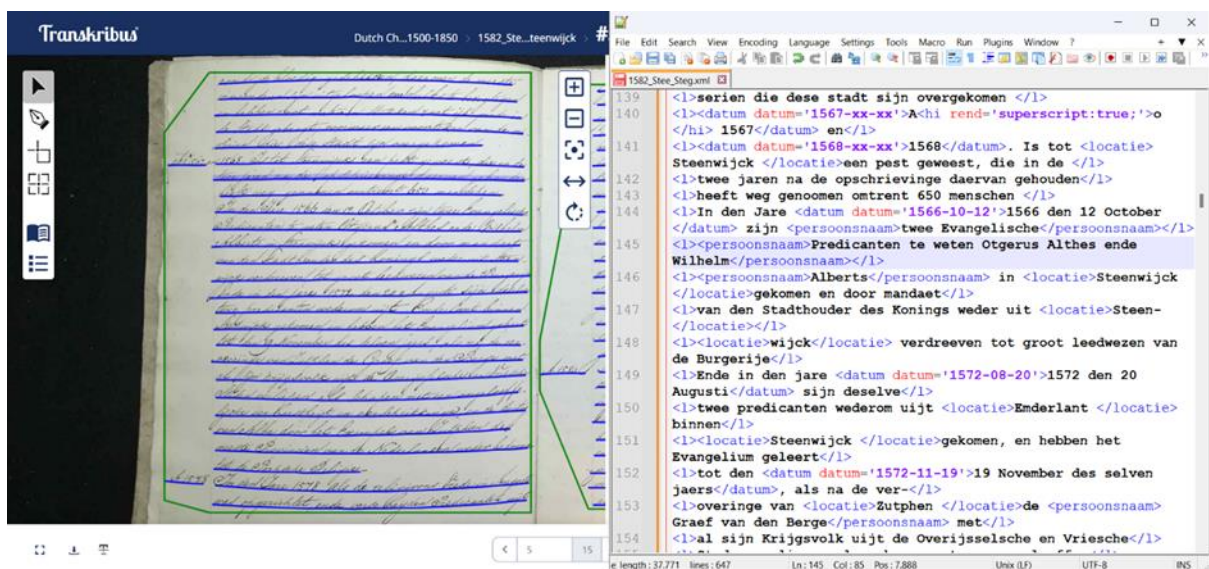
---

61. Bij het werken met moderne teksten vindt het annoteren van ‘named entities’ automatisch, en op grote schaal plaats. Voor vroegmoderne data is dit proces nog niet toereikend, maar met de beschikbaarheid van handmatig geannoteerde gegevens wordt een dergelijke methode zoals “named entity recognition” ook mogelijk.

62. ‘Invoer- en annotatie-instructie’, *Chronicling Novelty*, 6 december 2021, <https://chroniclingnovelty.com/invoer-en-annotatie-instructie/>.

63. ‘Guidelines – TEI: Text Encoding Initiative’, geraadpleegd 15 december 2023, <https://tei-c.org/Guidelines/>.

bevat een attribuut met extra informatie. Bijvoorbeeld in regel 152 waarin de tekst “19 November des selven jaers” in het attribuut bij de datummarkering staat genoteerd als “datum='1572-11-19'” of 19 november 1972. Het toevoegen van een moderne notatie, heet normalisatie. Het normaliseren van de datummarkeringen maakt het eenvoudiger om door het corpus te navigeren. De tekst wordt bijvoorbeeld doorzoekbaar op alle beschrijvingen die betrekking hebben op het jaar 1572, waarbij ook algemene beschrijvingen, zoals “den selven jaers” (“in hetzelfde jaar”), worden meegenomen. Regel 140 en 141 in Figuur 3.2 laten zien dat bij het ontbreken van een specifieke dag- of maandaanduiding “XX” als attribuut is ingevuld. De markeringen <locatie> en </locatie>, en <persoonsnaam> en </persoonsnaam> omvatten een locatie- of persoonsnaamaanduiding. De toegevoegde markeringen maken analyses mogelijk die het hele corpus bestrijken. Eerder onderzoek op basis van dit materiaal heeft inzicht gegeven in het gebruik van statistische gegevens zoals tabellen en verschillen in het gebruik van Romeinse en Arabische cijfernotatie.⁶⁴

Figuur 3.2: Voorbeeldweergave van een kroniek in Transkribus (links) en als XML-bestand in TEI-codering (rechts)

Kronieken als data

Op het moment van schrijven zijn nog niet alle kronieken voorzien van annotaties. Omdat ik geïnteresseerd ben in ‘location named entities’ of locatiemarkeringen in de kronieken, richt mijn analyse zich uitsluitend op de geannoteerde teksten. Ik verwerk de informatie in de kronieken volgens een methode die is ontwikkeld bij een kwantitatief onderzoek naar het

64. Dekker, ‘Statistiek van de koude grond’, 113.

schrijfgedrag van kroniekschrijvers. Lassche, Kostkan en Nielbo bekeken hoeveel en hoe vaak vroegmoderne kroniekschrijvers schreven. De onderzoekers beschouwen de teksten daarbij als brokken telbare informatie. Deze brokken zijn gestructureerd gelang de datum waarop deze informatiebrokken betrekking hebben: doorheen het corpus wordt informatie aangekondigd met een woorden als “1568”, “anno ...”, “in het jaar ...”, “op ...”, etc., waarna een beschrijving volgt van hetgeen op dit moment gebeurde. Deze datum-entiteiten zijn geannoteerd, en op basis van de annotaties wordt de computer geïnstrueerd om de kroniek op te splitsen in losse “gebeurtenissen”, die de onderzoekers definiëren als “description that is linked to a specific date”.⁶⁵ Het proces dat Lassche, Kostkan en Nielbo toepassen, heet ‘XML-parsing’. Het resultaat van dit proces is een corpus dat bestaat als een verzameling van kronieken die zijn opgesplitst in losse tekstblokjes, gekoppeld aan datums.⁶⁶

De ‘XML-parser’ is beschikbaar via de *GitHub*-pagina van het *Centre for Humanities Computing* van de Universiteit van Aarhus.⁶⁷ *GitHub* is een platform waarbij ontwikkelaars code kunnen opslaan en delen.⁶⁸ Ook de code die ik verderop in deze scriptie gebruik om de kronieken te analyseren, staat opgeslagen op dit platform.⁶⁹ Het opsplitsen van de kronieken levert een NDJSON-bestand op, waarbij alle kronieken zijn samengevoegd tot één bestand met op elke regel de genormaliseerde datum, de tekst, het kroniek-ID en het ID van de beschrijving binnen het corpus:

```
{"date": ["1525-04-25"], "text": "Doe die borgers dat vernamen doe waren sy gans onverbolgen, en alle de gilden vergaderde samen des daags na Beloken Paschen op St. Jans Kerkhof. Ende dat was op Sunte Marcusavont, ende dat werd doe nedergelyt, maer sy murmureerde al.", "call_nr": "1583_Bilt_Erph", "id": 1741}
```

Het voorbeeld hierboven bevat geen TEI-markeringen, aangezien deze worden verwijderd door de ‘XML-parser’. Omdat de analyse van de geografische informatie in de kronieken berust op deze annotaties, maak ik gebruik van een aangepaste versie van de ‘XML-parser’. Het aanpassen van beschikbare code voor eigen doeleinden, heet ‘forking’. Het aangepaste

---

65. Lassche, Kostkan, en Nielbo, ‘Chronicling Crises: Event Detection in Early Modern Chronicles from the Low Countries’, 217.

66. Een uitgebreide toelichting op de ‘XML-parser’ is te vinden in Lassche, Kostkan, en Nielbo, 226-27.

67. Zie github.com/centre-for-humanities-computing/dutch-chronicles

68. ‘Build Software Better, Together’, GitHub, geraadpleegd 6 januari 2024, github.com/about.

69. Zie github.com/mvanwinden/chronicling-identity

computerprogramma zorgt dat alle markeringen in de tekst bewaard blijven door de TEI-codering te negeren en de markeringen als onderdeel van de tekst te beschouwen.⁷⁰ Bovenstaande tekst wordt hierdoor als volgt opgeslagen:

```
{"date": ["1525-04-25"], "text": "Doe die borgers dat vernamen doe waren sy gans onverbolgen, en alle de gilden vergaderde samen des daags na Beloken Paschen op <locatie>St. Jans Kerkhof</locatie>. Ende dat was op <datum datum='1525-04-25'>Sunte Marcusavont</datum>, ende dat werd doe nedergelyt, maer sy murmureerde al.", "call_nr": "1583_Bilt_ErpH", "id": 1741}
```

In een later stadium worden de markeringen (hier <datum> en <locatie>) verwijderd om de data terug te brengen naar de oorspronkelijke tekst. Kronieken die geen markeringen bevatten, en dus niet beschikbaar zijn voor dit scriptieonderzoek, verschijnen niet in het samengevoegde corpus.

Na het opsplitsen van de kronieken bestaat het corpus uit dertien geannoteerde teksten die zijn samengevoegd tot één bestand. Hoewel deze dertien kronieken datum-, locatie- en persoonsnaammarkeringen bevatten, maak ik nog een laatste greep in de corpusselectie, waarbij ik let op de hoeveelheid gebeurtenissen in de periode 1568-1609. De kroniek van Rotterdam (*1570_Rott_Alle*) bevat bijvoorbeeld slechts één beschrijving in deze periode. Ik heb gekozen om kronieken met minder dan vijf gebeurtenisbeschrijvingen in deze periode buiten beschouwing te laten. Om de kronieken te filteren, maak ik gebruik van een computerprogramma dat is geschreven in de programmeertaal Python.⁷¹ Het corpus bestaat na deze selectie uit negen kronieken. Tabel 3.1 geeft een overzicht van dit corpus, met informatie over de grootte en het aantal locatiemarkeringen in de kroniek. In totaal betreft het 2.592 gebeurtenisbeschrijvingen in het opgesplitste corpus.

---

70. De ‘fork’ is beschikbaar via github.com/mvanwinden/dutch-chronicles.

71. Ik maak gebruik van Python versie 3.11. De code is geschreven in de broncode-bewerker *Visual Studio Code*, en is opgeslagen in een *Jupyter Notebook*-bestandsformaat (“ipynb”). Dit bestandsformaat laat ook de uitvoer van het programma zien, en maakt het plaatsen van opmerkingen mogelijk. Het programma dat is gebruikt om het corpus te selecteren, is beschikbaar via github.com/mvanwinden/chronicling-identity/corpusstatistiek.ipynb.

ID⁷²	Auteur	Omvang (woorden)	Locatiemarkeringen
1576_Zier_Clae	Cornelis Claes	8.372	208
1577_Utre_Anon	Anoniem	13.615	295
1579_Amst_Maes	Wouter Jacobsz. Maes	226.423	4.319
1581_Haar_Verw	Jacob Verwer	78.072	1.672
1582_Stee_Steg	Zieger ter Stege	3.444	143
1592_Cule_Vrem	Gerard Vremdt	5.556	268
1602_Midd_Joos	Pieter Joossen	6.641	157
1609_Bosc_Anon	Anoniem	34.854	474
1609_Oist_Hoev	Lambrecht van den Hoevel	6.858	292

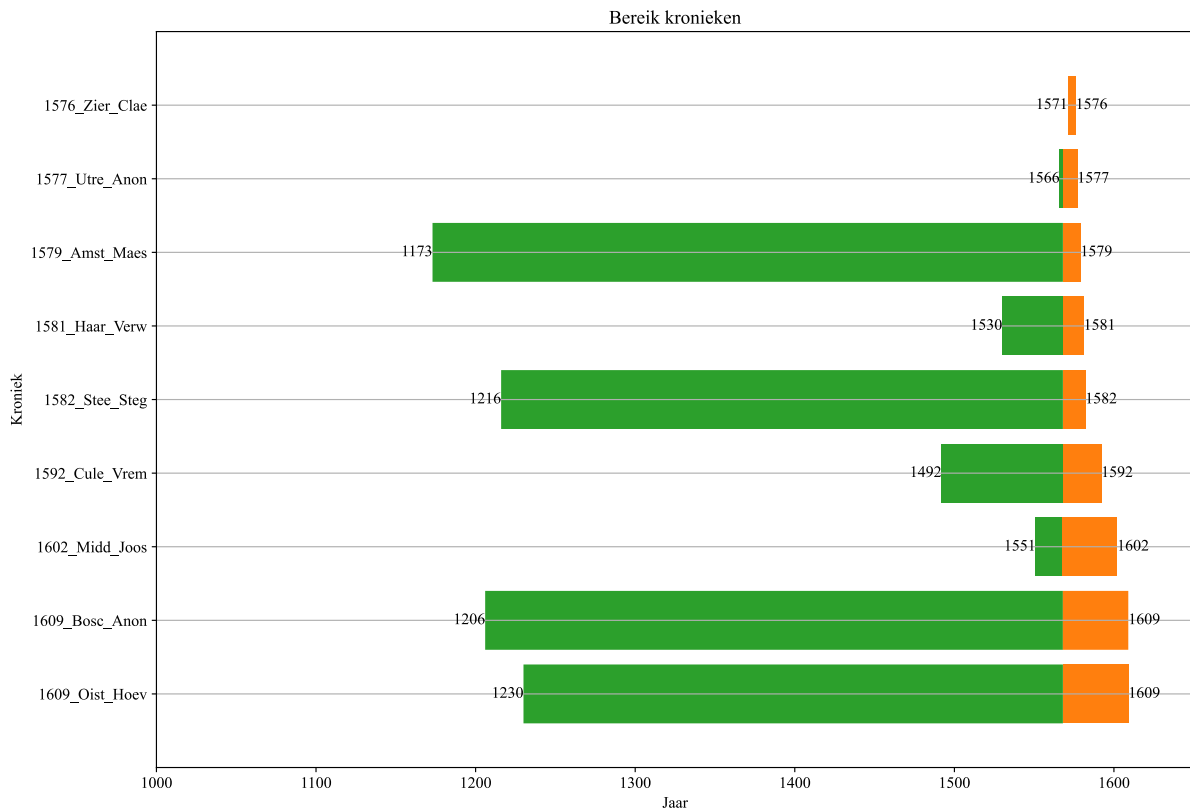
Tabel 3.1: Corpus van negen kronieken uit de periode 1568-1609

3.3 Corpusstatistiek

Voordat ik de analysemethoden bespreek bieden onderstaande figuren inzicht in de corpusstatistiek van de gedigitaliseerde en geannoteerde kronieken. De grafiek in Figuur 3.3 geeft een overzicht van de beschreven periode in de kronieken. Dit helpt bij het identificeren van periodes die meer aandacht krijgen binnen het corpus. De kronieken van Amsterdam, Steenwijk, ‘s-Hertogenbosch en Oisterwijk bestrijken bijvoorbeeld een langere periode dan die van Zierikzee, Utrecht, Haarlem, Culemborg en Middelburg. Een verklaring voor de verschillende tijdsspannen is dat sommige kroniekschrijvers hun werk schreven om één grote gebeurtenis te belichten. Anderen beschouwden de kroniek daarentegen als alomvattende historische vertelling. Daarnaast toont deze figuur dat de langer lopende kronieken een mensenleven overstijgen. De kroniekauteurs moeten in deze gevallen gebruik hebben gemaakt van secundair materiaal.⁷³

72. De volledige kroniektitels en hun vindplaatsen zijn opgenomen in de bibliografie van deze scriptie.

73. Zie Eleanor Smith e.a., ‘Identifying Copied Fragments in an 18th Century Dutch Chronicle’, *Proceedings of the Thirteenth Language Resources and Evaluation Conference.*, 2022, 5856; Smith et al. achterhalen het gebruik van bronmateriaal op basis van stylometrisch onderzoek naar het gebruik van verwijzingen in de kroniek van Albert Pieterz Louwen. Op het moment van schrijven proberen de onderzoekers deze methode toe te passen op kronieken waarin verwijzingen naar secundair materiaal ontbreken.

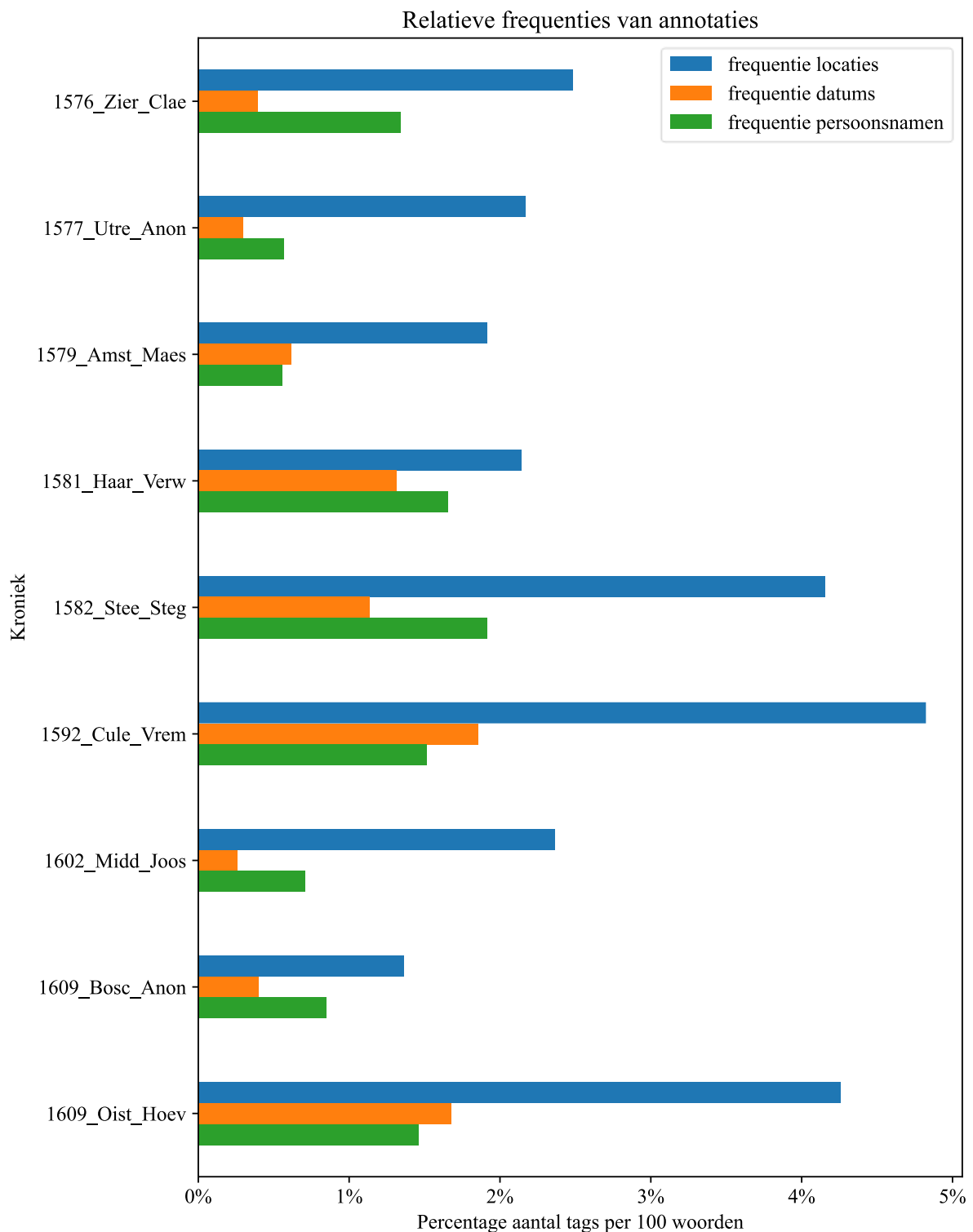

Figuur 3.3: Grafiek met het bereik van de kronieken. Het meest linker getal geeft het eerstgenoemde jaartal aan. Het meest rechter getal het laatstgenoemde. Het oranje gebied geeft de periode 1568-1609 aan

Het staafdiagram in Figuur 3.4 presenteert de relatieve frequentie van datum-, locatie- en persoonsnaammarkeringen per kroniek. Per honderd woorden bevatten de kronieken gemiddeld zo'n 2,8 locatiemarkeringen, 0,8 datummarkeringen en 1,1 persoonsnaammarkeringen, met in totaal 7.838 locatiemarkeringen, 2.905 datummarkeringen en 3.330 persoonsnaammarkeringen. In dit diagram valt op dat locaties de meest voorkomende annotaties zijn. Dit suggereert dat de auteurs van de kronieken aandacht besteedden aan het vastleggen en benadrukken van geografische informatie in hun werk. Dit roept vragen op over de relatie tussen de locaties en de gebeurtenissen die in de kronieken zijn opgetekend. Betreft het hier bijvoorbeeld vooral lokale plaatsaanduidingen (straten, gebouwen) of gaat het eerder om dorpen, steden, regio's en landen? Daarnaast kan dit erop wijzen dat kroniekschrijvers een gedetailleerd beeld wilden geven van waar en hoe bepaalde gebeurtenissen plaatsvonden. Wat datummarkeringen betreft, is er een discrepantie met het aantal gebeurtenisbeschrijvingen in het opgesplitste corpus (2.592 gebeurtenissen tegenover 2.905 datummarkeringen). Dit verschil verklaart zich doordat sommige gebeurtenisbeschrijvingen meerdere datummarkeringen bevatten, bijvoorbeeld door een terugblik naar een vorig jaar of een

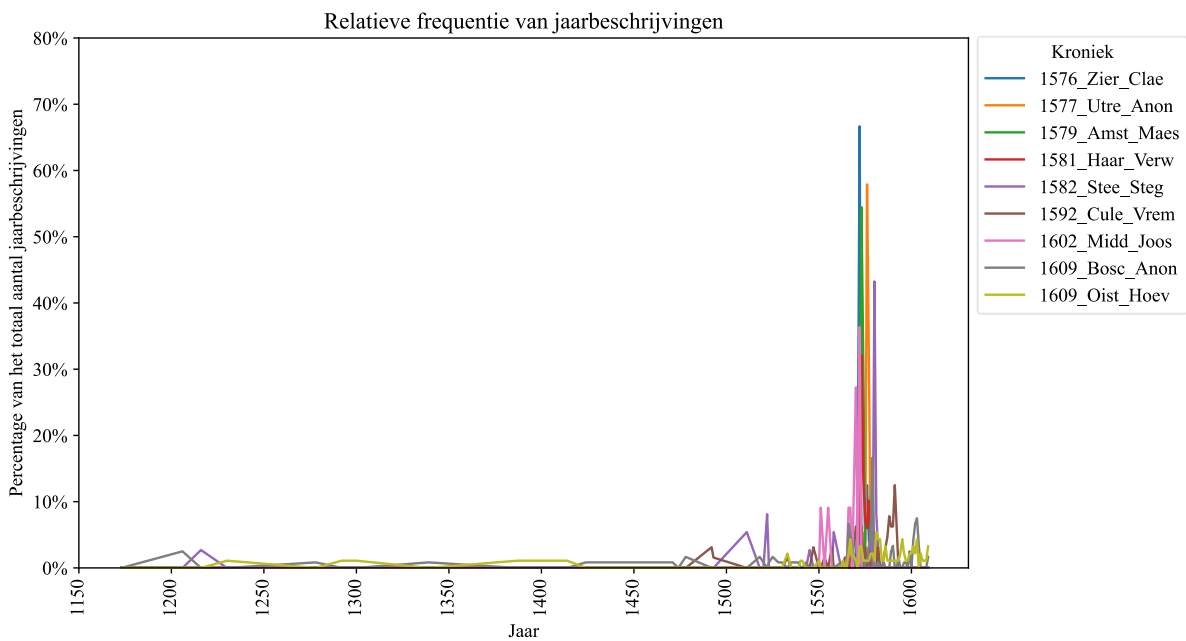
opsomming van meerdere jaren. Bij het verwerken van de data heb ik ervoor gekozen de eerste datum in deze langere reeksen aan te houden.

Figuur 3.4: Relatieve verdeling van het percentage tekstmarkeringen in de kronieken

Ten slotte geeft de grafiek in Figuur 3.5 een overzicht van het aantal keer dat een jaartal is genoemd. Deze verdeling nuanceert het beeld van Figuur 3.3, en laat zien dat jaartallen in de

tweede helft van de vijftiende eeuw vaker genoemd worden dan de jaartallen ervoor. Voor de periode 1150-1550 bevatten de kronieken van Oisterwijk, Amsterdam, Steenwijk en ‘s-Hertogenbosch slechts 52 beschrijvingen.⁷⁴ Het zwaartepunt van de inhoud van de kronieken ligt daarmee in de periode 1550-1600. Deze weergave bevestigt het beeld dat er rond de Nederlandse Opstand een piek was in de hoeveel beschreven jaren.⁷⁵ Hoewel de temporele spreiding voor sommige kronieken breed leek in Figuur 3.3, zijn de kronieken veelal geconcentreerd op een periode waarin de auteur zelf leefde. De kronieken zijn dan ook gericht op hedendaagse gebeurtenissen.

Figuur 3.5: Relatieve frequentie van jaarbeschrijvingen in de kronieken

---

74. Bij het bekijken van de gegevens werden enkele discrepanties gevonden, zoals het genormaliseerde jaar “1672” te midden van beschrijvingen over 1572. Dit is te wijten aan foutieve annotaties, die zijn gecorrigeerd voorafgaand aan het verwerken van de data.

75. Lassche, Kostkan, en Nielbo, ‘Chronicling Crises: Event Detection in Early Modern Chronicles from the Low Countries’, 220.

4. Methode

In het vorige hoofdstuk heb ik toegelicht welke digitale hulpmiddelen zijn gebruikt om tot de negen kronieken uit het *Chronicling novelty*-corpus te komen. De resultaten van de ‘distant reading’ dienen als achterdoek bij de analyse van de kronieken van Zierikzee en Middelburg. De keuze om de ‘close reading’ te beperken tot deze twee teksten komt voort uit de experimentele opzet van het onderzoek, dat onder andere de vraag stelt wat het oplevert om digitale analysemethoden te combineren met ‘close reading’. Bovendien voert het te ver om alle negen kronieken aan een diepgaande analyse te onderwerpen. Ook is er een inhoudelijke keuze gemaakt om de kronieken van Middelburg en Zierikzee te onderzoeken. Beide steden liggen in Zeeland, en mogelijk delen deze steden een historische en geografische context, wat vraagt om een vergelijkende analyse om regionale patronen en verschillen te begrijpen.

Dit hoofdstuk richt zich met name op de digitale methoden die worden toegepast op de locatiemarkeringen in het digitale corpus. Daarbij let ik op verschillen in vroegmoderne spelling, en wijkt de onderzoeksopzet af van de eerdergenoemde studie naar de landelijke dekking van partijprogramma's bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2023. Om de historische data in de kronieken te vergelijken en te visualiseren, zoek ik naar moderne varianten voor dorpen en steden.⁷⁶ De beschikbaarheid van annotaties heeft bovendien een deel van het benodigde werk vereenvoudigd. Het onderzoek naar de partijprogramma's vereiste het trainen van een computermodel om ‘named entities’ in teksten te herkennen. Bij het *Chronicling novelty*-corpus zijn de annotaties handmatig toegevoegd. Het nadeel hiervan is dat annotaties fouten kunnen bevatten, en het onduidelijk is welke beslissingen zijn genomen door de annoteerders.⁷⁷ Daarom maak ik gebruik van het corpus zoals dat beschikbaar was tijdens het schrijven van deze scriptie, en waarbij eventuele annotaties ontbreken of incorrect zijn. In totaal betreft het 7.838 locatiemarkeringen in negen kronieken. Van deze markeringen zijn er 2.622

---

76. Esko Ikkala, Jouni Tuominen, en Eero Hyvonen, ‘Contextualizing Historical Places in a Gazetteer by Using Historical Maps and Linked Data’, in *Digital Humanities 2016: Conference Abstracts* (Krakau: Jagiellonian University & Pedagogical University, 2016), 573.

77. Niettemin merken Lassche en Morante op dat er een hoge mate van overeenstemming is tussen de annoteerders als het gaat om locaties, personen en datums. Zie Alie Lassche en Roser Morante, ‘The Early Modern Dutch Mediascape. Detecting Media Mentions in Chronicles Using Word Embeddings and CRF’, in *Proceedings of the 5th Joint SIGHUM Workshop on Computational Linguistics for Cultural Heritage, Social Sciences, Humanities and Literature* (Proceedings of the 5th Joint SIGHUM Workshop on Computational Linguistics for Cultural Heritage, Social Sciences, Humanities and Literature, Punta Cana, Dominican Republic (online): Association for Computational Linguistics, 2021), 4.

uniek. Binnen de lijst met unieke markeringen bevinden zich ook spellingvarianten van dezelfde plaatsnaam.

4.1 ‘Entity linking’ en ‘fuzzy matching’

Het proces van het normaliseren van (historische) locaties heet ‘entity linking’. Hierbij wordt gezocht naar een standaardvariant voor een dorp of stad in het corpus. Voor de stad Amsterdam zijn er bijvoorbeeld dertien variaties in het corpus aanwezig zijn.⁷⁸ Om de moderne plaatsnamen te herleiden, wordt ‘fuzzy matching’ toegepast. Dit houdt in dat woorden die bij benadering met elkaar overeenkomen aan elkaar worden gekoppeld.⁷⁹ De overeenkomstigheid tussen woorden, wordt daarbij uitgedrukt met een getal voor de afstand.⁸⁰ Er zijn verschillende afstandsmaten om ‘fuzzy matching’ uit te voeren. In Python zijn deze verzameld onder het pakket *textdistance*.

Om de effectiviteit van de verschillende afstandsmaten te evalueren, wordt op basis van een handmatig gecontroleerde dataset van vijftig locaties gekeken hoeveel locaties juist zijn toegeschreven. In dit proces worden verschillende drempelwaarden gebruikt. Deze parameter beïnvloedt de gevoeligheid van de afstandsmeting bij het toewijzen van locaties door te bepalen welke afstand als acceptabel wordt beschouwd voor het koppelen van locaties. In dit evaluatieproces worden drempelwaarden van 0,5 tot 0,9 getest, met stappen van 0,1. Een hogere drempelwaarde vereist een kleinere afstand tussen twee datapunten, terwijl een lagere drempelwaarde meer flexibiliteit biedt. Het doel van dit experiment is om de robuustheid van de afstandsmaten te meten bij toepassing op dit specifieke corpus.

De onderstaande tabel laat zien dat de Levenshtein-afstand met een drempelwaarde van 0,7 de beste prestaties levert. Deze afstandsmeting kijkt naar het minimumaantal bewerkingen dat nodig is om een woord in een ander woord te veranderen via het invoegen, verwijderen, vervangen of veranderen van tekens.⁸¹ Om de locatie “Ghronyngen” tot “Groningen” te herleiden, is het bijvoorbeeld nodig om de “h” te verwijderen en de “y” te veranderen in “i”.

---

78. Zie ook voetnoot 18.

79. Hans Rutger Bosker, ‘Using Fuzzy String Matching for Automated Assessment of Listener Transcripts in Speech Intelligibility Studies’, *Behavior Research Methods* 53, nr. 5 (1 oktober 2021): 1946.

80 Rui Santos, Patricia Murrieta-Flores, en Bruno Martins, ‘Learning to combine multiple string similarity metrics for effective toponym matching’, *International Journal of Digital Earth* 11, nr. 9 (2 september 2018): 914.

81. Dimitrios P. Lyras, Kyriakos N. Sgarbas, en Nikolaos D. Fakotakis, ‘Using the Levenshtein Edit Distance for Automatic Lemmatization: A Case Study for Modern Greek and English’, in *19th IEEE International Conference on Tools with Artificial Intelligence (ICTAI 2007)*, vol. 2, 2007, 428.

Bij het operationaliseren van ‘fuzzy matching’ is gekozen voor de Damerau-Levenshtein-variant omdat deze afstandsmaat rekening houdt met transpositie, of gevallen waarbij tekens van plaats zijn verwisseld.

Afstandsmaat	Drempelwaarde				
	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9
Levenshtein	3	12	29	19	2
Damerau-Levenshtein	3	12	29	19	2
Smith-Waterman	1	5	15	15	1
Jaccard	0	0	11	27	9
Ratcliff-Obershelp	0	2	14	14	3

Tabel 4.1: Aantal correct toegeschreven locaties door de verschillende afstandsmaten en de verschillende drempelwaarden

Knowledge base

Het bovenstaande experiment koppelde locaties in het corpus aan een referentielijst van handmatig gecontroleerde locaties. Deze referentiedata heet in deze context de ‘knowledge base’.⁸² Voor het toepassen van ‘entity linking’ op de complete lijst met locatiemarkeringen is een uitputtender verzameling referentiedata nodig. In dit onderzoek gebruik ik een lijst met plaatsnamen uit Nederland en België, via de openbaar toegankelijke dataset *GeoNames*. *GeoNames* bevat meer dan elf miljoen geografische gegevens over steden, dorpen, landen, bergen, rivieren en gebouwen.⁸³ Deze gegevens werden verzameld via verschillende bronnen, waaronder gegevens van overheidsinstellingen en bedrijven. De geografische informatie is beschikbaar in een tabel, die ook een kolom met alternatieve spellingswijzen bevat.

Bij het opstellen van het experiment met de verschillende afstandsmaten, viel op dat veel locaties een-op-een overeenkwam met een hedendaagse dorp of stad. Voor deze locaties hoeft dus geen afstand berekend te worden. Dit geldt ook voor locaties waarvan de naam overeenkomt met een van de alternatieve spellingswijzen in het *GeoNames*-corpus. Om deze aanpak effectiever te maken, breid ik de ‘knowledge base’ uit door het koppelen van de

82. Delip Rao, Paul McNamee, en Mark Dredze, ‘Entity Linking: Finding Extracted Entities in a Knowledge Base’, in *Multi-Source, Multilingual Information Extraction and Summarization*, onder redactie van Thierry Poibeau e.a., *Theory and Applications of Natural Language Processing* (Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg, 2013), 2.

83. ‘GeoNames’, geraadpleegd 16 april 2023, <https://www.geonames.org/>.

GeoNames-data aan gegevens van de *World Historical Gazetteer* (WHG). Het woord “gazetteer” slaat hier op een geografisch woordenboek dat informatie bevat over locaties, zoals plaatsnamen en coördinaten.⁸⁴ WHG bevat historische geografische gegevens uit andere datasets zoals de *Getty Thesaurus of Geographical Names* en de *DK Atlas of World History*. Deze informatie helpt bij het normaliseren van ‘location named entities’ door een completer referentiecorpus te creëren en onnodige afstandsberoeeningen door de computer te vermijden.

De uitgebreide ‘knowledge base’ komt tot stand via een ‘Application Program Interface’, of API.⁸⁵ Dit is een verzameling informatie waarmee software of websites met elkaar communiceren en data uitwisselen. De API van WHG kan worden gebruikt via een weblink, waarmee metadata over plaatsnamen kan worden opgevraagd.⁸⁶ Om aanvullende informatie over dorpen en steden op te halen, wordt een informatieverzoek naar de API gestuurd op basis van de plaatsnaam en landcode uit de *GeoNames*-tabel. Dit wordt geautomatiseerd via een ‘web scraper’, of een computerprogramma dat informatie van een website opvraagt zonder dat de gebruiker de website zelf bezoekt. Op deze manieren kunnen honderden webverzoeken in een korte tijd worden uitgevoerd. De informatie van WHG wordt opgeslagen als “woordenboek” of ‘dictionary’ in Python. Aan elke stad en dorp (hier het lemma) wordt een (historische) variant uit *GeoNames* en WHG toegevoegd (hier de waarde die aan het lemma in het Python-woordenboek wordt gekoppeld). Voor dit onderzoek beperk ik mij tot alle dorpen en steden in Nederland. In totaal omvat het referentiecorpus 4.030 plaatsnamen met 10.532 variaties. Een bijkomend voordeel van het gebruik van een uitgebreide lijst met variaties, is dat ook deze data kan worden onderworpen aan ‘fuzzy matching’. De stad “Gorcum” kan daardoor met succes worden gekoppeld aan de stad Gorinchem, omdat de bekende variant “Gorkum” dichterbij de naam in het corpus staat.

4.2 Operationalisering

Tot nu toe heb ik een corpus samengesteld op basis van de aanwezigheid van tekstmarkeringen (zie hoofdstuk 3). Hieruit volgde een deelverzameling voor de locatiemarkeringen. Vervolgens zijn de kronieken opgesplitst in losse gebeurtenissen, en samengevoegd in één document. Dit

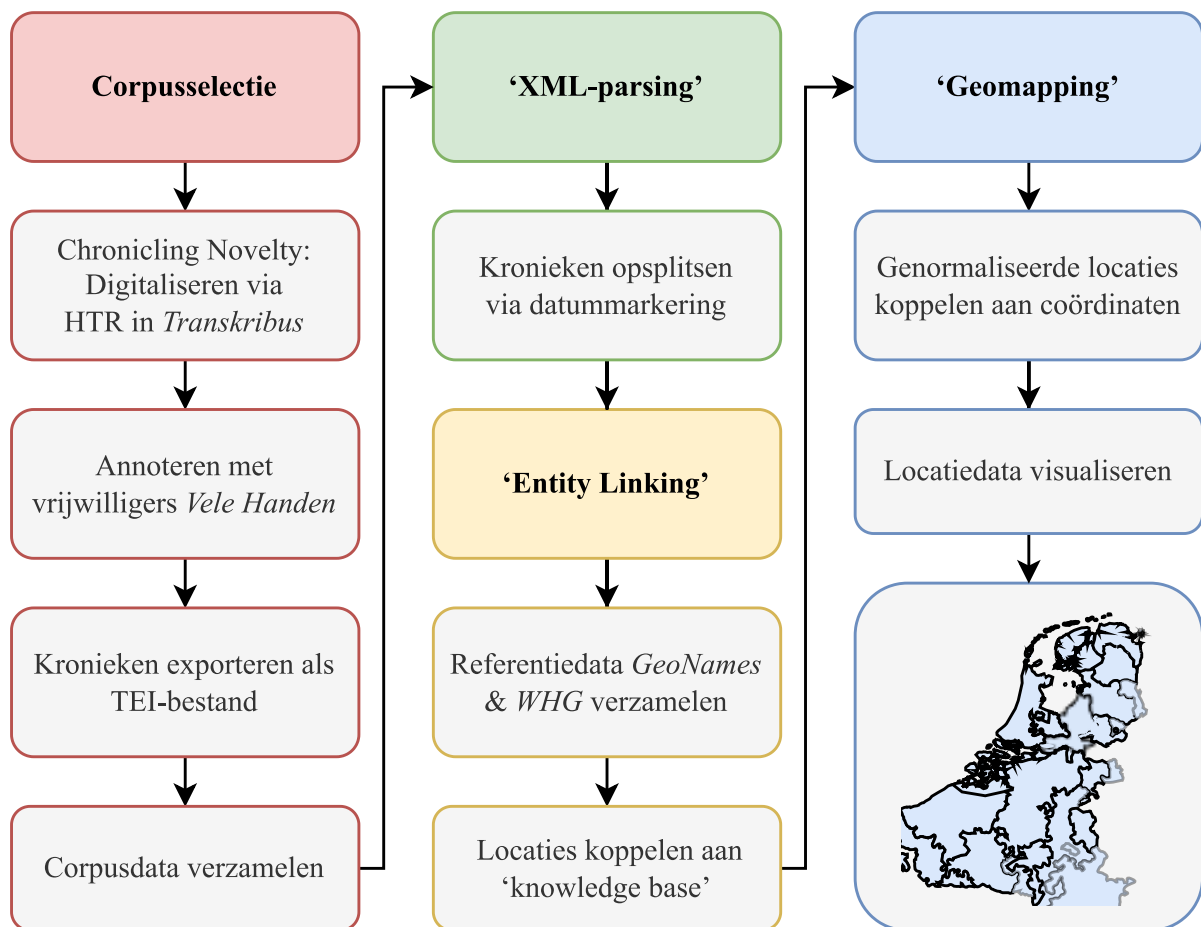
---

84. M. F. Goodchild en L. L. Hill, ‘Introduction to digital gazetteer research’, *International Journal of Geographical Information Science* 22, nr. 10 (1 oktober 2008): 1043.

85. Het programma ‘import_geonames_data.ipynb’ verzamelt de gegevens uit GeoNames, en koppelt deze aan de WHG-API. Om het onnodig downloaden van data te beperken, wordt bij het uitvoeren van het programma eerst gekeken of de gebruiker reeds beschikt over de data. Zie https://github.com/mvanwinden/chronicling-identity/blob/main/data/import_geonames_data.ipynb.

86. ‘WHG::APIs’, geraadpleegd 9 mei 2023, <https://whgazetteer.org/usingapi/>.

maakt het mogelijk om op een later moment in dit onderzoek de data met elkaar te vergelijken. Om de locaties in het corpus te normaliseren is een ‘knowledge base’ aangelegd op basis van de data uit *GeoNames* en *WHG*. Via ‘fuzzy matching’ is deze data aan het corpus gekoppeld. Via ‘entity linking’ zijn 527 plaatsnamen toegekend aan 2.622 unieke locaties in het corpus. De 2.095 locatiemarkeringen waarvoor geen moderne variant uit de ‘knowledge base’ voldeed aan de drempelwaarde, bestaat grotendeels uit meer algemene plaatsaanduidingen zoals “om de hoek” of “naast de kerk”. Deze konden niet aan een dorp of stad gekoppeld kunnen worden. Figuur 4.1 geeft een overzicht van dit proces.

Figuur 4.1: Stroomschema voor het normaliseren en visualiseren van locatiedata in de kronieken

Om na te gaan in hoeverre het toepassen van ‘entity linking’ succesvol was en de dorpen en steden correct aan historische locaties in het corpus zijn toegeschreven, is de uitvoer van het programma handmatig nagelopen via een interface waarbij de gebruiker de mogelijkheid heeft locatiecombinaties goed te keuren of te wijzigen. Daarbij werd het bestand met genormaliseerde locaties in Python geopend als een tabel van door komma's gescheiden

waarden ('comma-separated values' of CSV). Figuur 4.2 toont hoe de informatie in de tabel wordt weergegeven via een interface van het *tkinter*-pakket in Python. De gebruiker krijgt een venster te zien met daarin de locatiemarkering in het corpus ("Locatiemarkering") en de variatie die is gevonden door middel van 'fuzzy matching' ("Genormaliseerde locatie").

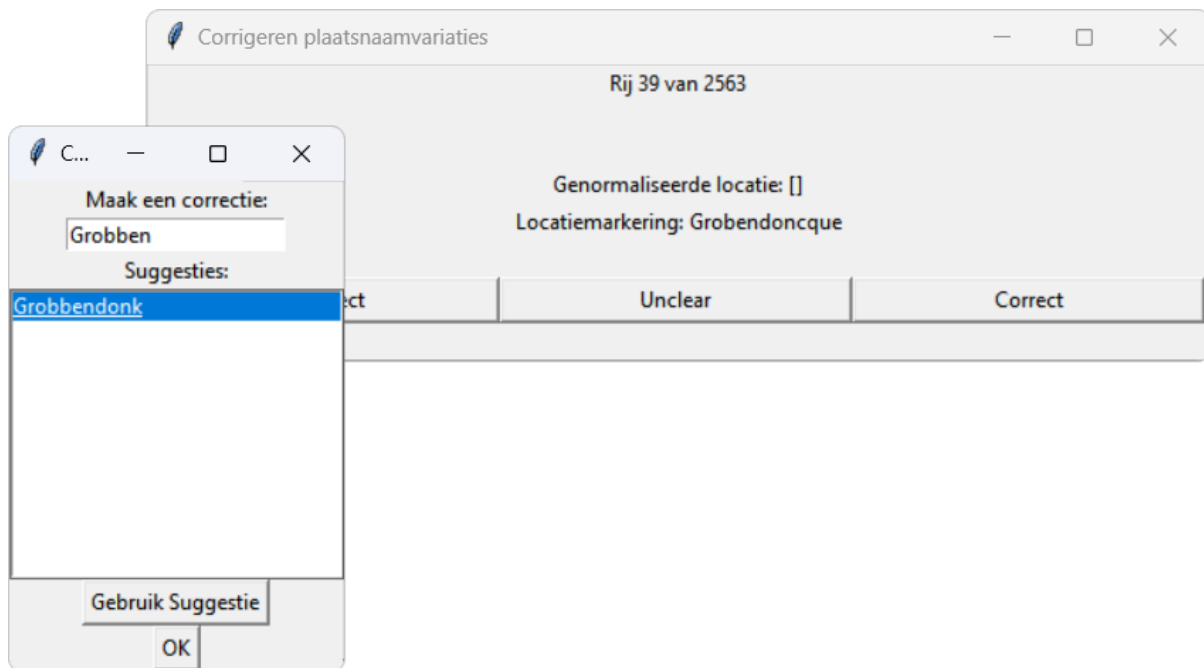

Figuur 4.2: Interface voor het controleren van genormaliseerde locaties.

Als de gebruiker op "Incorrect" drukt, opent het dialoogvenster zoals in Figuur 4.3, en kan er een correctie worden ingevoerd. Daarbij worden suggesties gegeven op basis van de lijst met plaatsnamen in *GeoNames*. Als er geen kandidaat-locatie in de 'knowledge base' staat, is ervoor gekozen om de locatie als "unclear" te markeren. Deze locaties worden niet meegenomen in het verdere onderzoek. Zoals hierboven aangegeven, zijn dit voornamelijk algemene locatieaanduidingen die niet tot één dorp of stad kunnen worden herleid.

Na het handmatig controleren van de resultaten die zijn verkregen via 'entity linking', zijn 479 van de 2.622 locaties correct toegeschreven. 1.764 locaties zijn gemarkeerd als "unclear". Het succespercentage op typeniveau, waarmee wordt bedoeld de hoeveelheid geïdentificeerde unieke locatiemarkering, is 18,4%. Het succespercentage op tokenniveau, dus inclusief herhalingen binnen het hele corpus van 7.838 locaties, is 51,9%, met 4.064 locaties die correct zijn genormaliseerd. Slechts 217 locaties werden onjuist genormaliseerd, en voor 3.557 locaties was de 'knowledge base' niet toereikend omdat er geen sprake was van een dorp of stad. Door de locaties waarvoor de gebruikte referentiedata geen equivalent bood buiten beschouwing te laten, zijn in totaal 94,9% van de dorpen en steden correct genormaliseerd. In het vervolg van deze methodebeschrijving werk ik met het deels handmatig genormaliseerde corpus van locatiemarkeringen.

Figuur 4.3: Interface voor het corrigeren van genormaliseerde locaties.

4.3 ‘Geo-mapping’

Na het handmatig nalopen van de genormaliseerde locatiemarkeringen zijn er geografische gegevens van 4.281 dorpen en steden beschikbaar. Om de geografische spreiding van de inhoud van de kronieken inzichtelijk te maken, maak ik een cartografische visualisatie van de locatiedata. De *GeoNames*-tabel bevat gegevens over de lengte- en breedtegraad voor elke genormaliseerde locatie, die zijn gevisualiseerd met de *Folium* module in Python. Figuur 4.4 geeft een overzicht van de dorpen en steden waaraan een moderne plaatsnaam is gekoppeld via bovenstaande methode. Omwille van de omvang van dit onderzoek, wordt het gebruik van visuele hulpmiddelen beperkt tot het identificeren van geografische ‘hotspots’ of gebieden waarvan de locaties vaker worden genoemd in het corpus.⁸⁷ Het vergelijken van deze visuele data met de resultaten van de ‘close reading’, geeft een indruk van de kronieken als lokale tekst.

---

87. D. Fisher, ‘Hotmap: Looking at Geographic Attention’, *IEEE Transactions on Visualization and Computer Graphics* 13, nr. 6 (november 2007): 1191.

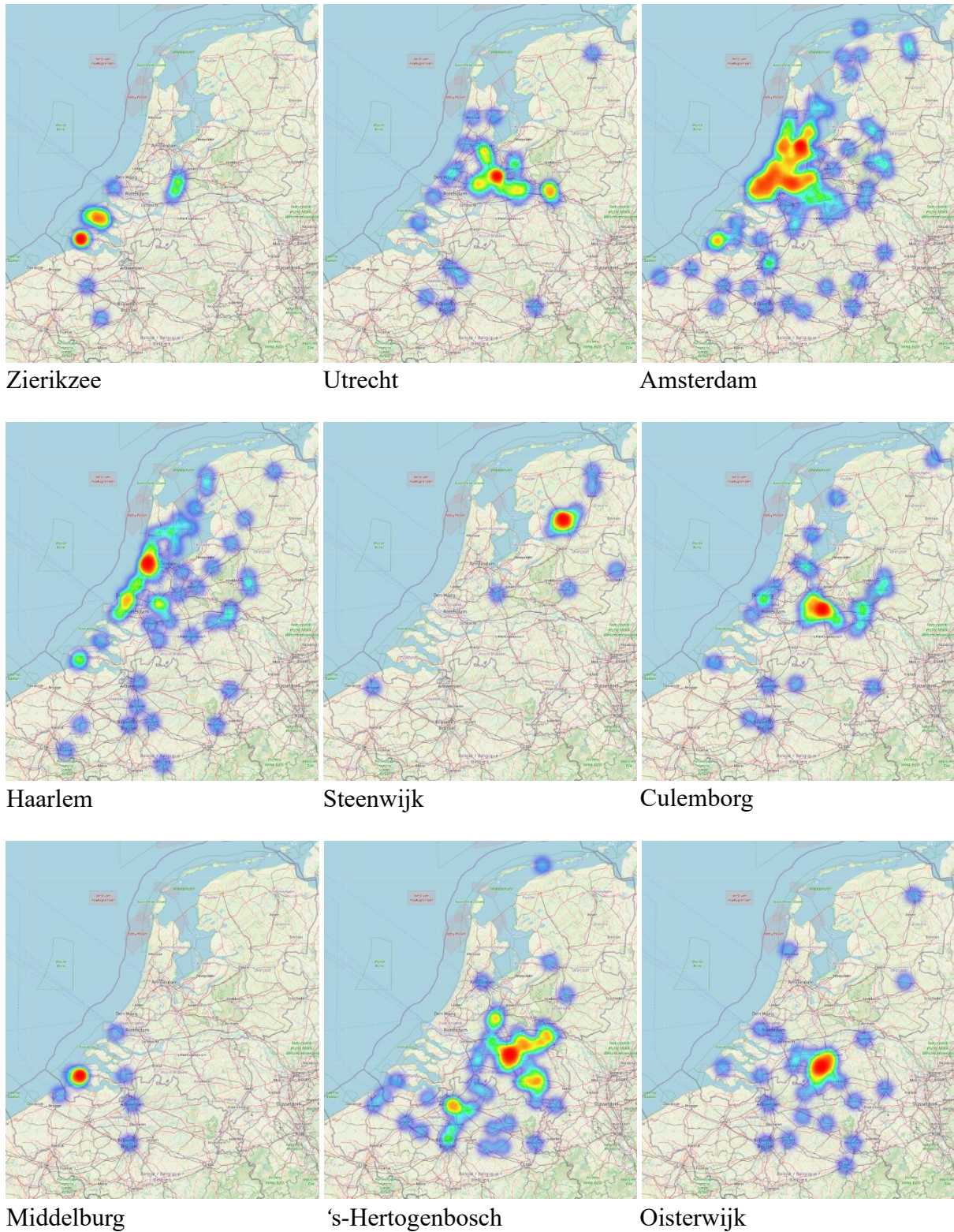
Figuur 4.4: Overzicht van de genoemde locaties in het corpus.

De geografische oriëntatie van kronieken

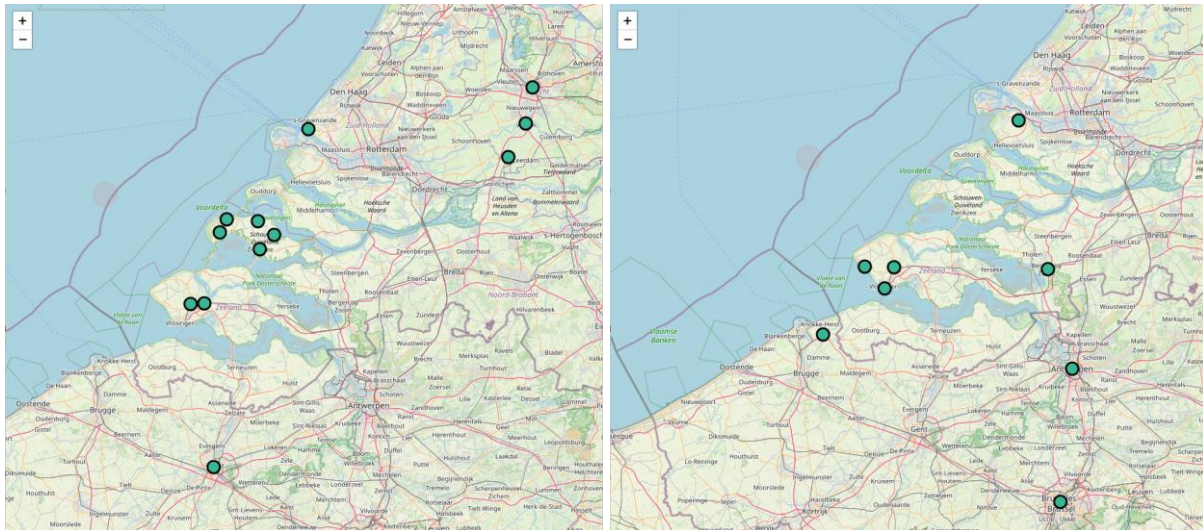
In de volgende paragrafen ga ik in op hoe cartografische visualisaties de lokale oriëntatie van de kronieken weerspiegelen. Deze zijn gegenereerd op basis van de genormaliseerde plaatsnamen en coördinatendata. Het doel hiervan is om aan te wijzen op welke geografische gebieden de historische narratieven betrekking hebben. Om een nauwkeuriger beeld te krijgen van de algemene tendensen in de teksten binnen het kroniekencorpus 1568-1609, presenteert Figuur 5.5 ‘heat maps’ van de genoemde locaties in de kronieken. Ik heb gekozen voor ‘heat maps’, omdat deze visualisatiemethode rekening houdt met het aantal keren dat een locatie wordt genoemd ten opzichte van de andere locaties. Zo kunnen we zien waar het geografische zwaartepunt van de kroniek ligt. Bovendien houdt deze methode rekening met gebieden, doordat locaties die dicht bij elkaar liggen een intensere rode kleur op de kaart krijgen.

In de kronieken van Zierikzee en Middelburg hebben de beschreven gebeurtenissen vooral betrekking op locaties in en rond Zeeland. De kroniek van Claes noemt daarbij vooral dorpen en steden op Schouwe-Duiveland. De stad Middelburg komt relatief vaak voor in deze kroniek. Bij de kroniek van Joossen is het lokale karakter van de kroniek meer evident. Waar Claes ook locaties in het gebied rond de provincie Utrecht noemt, beperkt Joossen zich tot Zeeland. Voor alle kronieken in het corpus komt de regio waarin de stad ligt en waarop de kroniek betrekking

heeft naar voren als het meest beschreven gebied in de ‘heat map’-weergave. Figuur 4.6 toont daarnaast welke steden in de kronieken van Zierikzee en Middelburg aan bod komen.

Figuur 4.5. ‘Heat maps’ met de meest genoemde stad per kroniekstad. Blauw geeft een laag aantal locatievermeldingen aan; rood een hoog aantal

Figuur 4.6: Dorpen en steden in de kroniek van Zierikzee (links) en Middelburg (Rechts)

De kronieken van Amsterdam, Haarlem, Utrecht en ‘s-Hertogenbosch bestrijken een breder geografisch gebied. Een mogelijke verklaring hiervoor is de reikwijdte van de kronieken: de kroniekschrijvers schreven meer, dus het is waarschijnlijk dat hun teksten niet alleen gebeurtenissen binnen de stadsgrenzen documenteerden, maar ook in de omliggende regio. Bovendien speelden steden als Amsterdam, Haarlem, Utrecht en ‘s-Hertogenbosch mogelijk een centrale rol in bredere regionale politieke, economische of culturele kwesties, en bestonden er meer buitenstedelijke verbanden die de behoefte aan een uitgebreidere beschrijving van het omliggende gebied rechtvaardigde. Ook de geografische context speelt een rol. Middelburg, Zierikzee, en ook Steenwijk liggen dicht bij de buitengrenzen van Nederland. Met name de Zeeuwse steden waren vanwege de waterrijke gebieden in zekere zin van de rest geïsoleerd. Bovenstaande resultaten tonen aan de inhoud, zoals die is gepresenteerd via de genormaliseerde dorpen en steden, de lokale belangstelling van de kroniekauteurs benadrukt. In de ‘heat maps’ komen de rode gebieden overeen met de steden waarin de kronieken zijn geschreven. In het volgende hoofdstuk voer ik een ‘close reading’ uit van de kronieken van Zierikzee en Middelburg om te zien of de lokale belangstelling ook inhoudelijk naar voren komt. Bijzondere aandacht zal uitgaan naar de rol van de Ander, die, geven de cartografische visualisaties, vooral moet worden gezien in de context van de lokale historiografie.

5. Analyse

In dit hoofdstuk ga ik nader in op de kronieken van Zierikzee en Middelburg. Deze werken staan centraal in de vraag naar identiteitsvorming binnen de politieke, sociale en culturele ontwikkelingen gedurende de eerste jaren van de Opstand. De keuze om twee Zeeuwse kronieken te analyseren is gemotiveerd door de maritieme activiteiten in deze regio.⁸⁸ De Zeeuwse wateren vormden een strategisch toneel voor operaties en de verdediging van het grondgebied en de handelsbelangen van de Republiek. Voorafgaand aan de analyse van de kronieken, wordt dit historische aspect verder toegelicht. Vervolgens vergelijk ik de kronieken op basis van hun inhoud, en de manier waarop de auteurs de lokale omgeving en samenleving betrokken binnen het historisch narratief. Daarbij ga ik uit van twee lokaal georiënteerde teksten. De aanvullende opmerkingen over de identiteitsvormende aspecten en de aandacht voor lokale geschiedenis die voortkomen uit de ‘close reading’ worden ondersteund met citaten. Vertalingen van citaten zijn opgenomen in de voetnoten. Deze zijn tot stand gekomen met het *Historisch Woordenboek* van de Geïntegreerde Taalbank. Voor specifieke woorden verwijst een weblink naar de vindplaats van het woord in het historische woordenboek.

5.1 Zeeland tijdens de Opstand

Met het uitbreken van de Nederlandse Opstand tegen de Spaanse overheersing in 1568 werd het zeggenschap over Zeeland van cruciaal belang. Sinds het einde van de vijftiende eeuw hadden de Habsburgers geprobeerd om hun zeezaken vanuit de Nederlanden te organiseren, maar door tegenwerking vanuit Holland kwamen ze niet verder dan het formeren van een bescheiden oorlogsvloot bij Veere.⁸⁹ Door de opkomende vijandelijkheden tussen de noordelijke en zuidelijke provincies, met Zeeland als grensgebied, werd het belang van het versterken van deze regio des te groter. Het succes hiervan was aan Spaanse zijde beperkt. In 1572 veroverden de watergeuzen Den Briel en vanaf dat jaar sloot Zierikzee zich, na Vlissingen en Veere, aan bij de Opstand. Zierikzee had een eigen vloot en nam actief deel aan de maritieme verdediging van Zeeland.⁹⁰ Ondanks dit zelfstandig opereren werd Zierikzee in augustus 1572 veroverd door prinsgezinde troepen, wat een wisselend machtsevenwicht in Zeeland tijdens de eerste jaren van de Opstand teweegbracht. De verovering van de Zeeuwse steden legde de basis

---

88. Veenstra, *Tussen gewest en Generaliteit: staatsvorming en financiering van de oorlog te water in de Republiek der Verenigde Nederlanden, in het bijzonder Zeeland (1586-1795)*, 33.

89. Veenstra, 40.

90. Ibidem, 41.

voor bestuurlijke reorganisaties en de oprichting van een College van Gouverneurs en Raden, wat een sleutelrol speelde bij het besturen van de regio. Ook Middelburg speelde als vooraanstaande stad een cruciale rol in deze fase van de oorlog. De stad behoorde oorspronkelijk tot de Spaansgezinde gebieden van Zeeland, maar kwam in februari 1574 na een succesvolle belegering onder prinselijk gezag. Na de Pacificatie van Gent in 1576 sloten ook Goes, Zuid-Beveland en Tholen zich aan bij de Opstand.⁹¹ In 1577 vond de eerste Statenvergadering van Zeeland plaats, terwijl ondertussen de oorlogsvloot gestaag groeide.

Als gevolg van de voortdurende oorlogsvoering opereerde Zeeland tijdens de eerste jaren van de Opstand vaak autonoom. Deze omstandigheden dwong het gewestelijke bestuur tot het oprichten van eigen instellingen om de regionale belangen te behartigen en de opstandige beweging effectief te coördineren. Pas bij de Unie van Utrecht in 1579 werd Zeeland als onafhankelijk graafschap toegelaten.⁹² Hoewel dit verbond een belangrijke stap betekende in de erkenning van de onafhankelijkheid van Zeeland binnen de Republiek, bleef de angst voor overheersing door Holland aanwezig. Deze onrust weerspiegelde de dynamiek tussen de regio's en de voortdurende zorg van Zeeland om haar eigen identiteit en belangen te behouden.

5.2 De kronieken van Zierikzee en Middelburg

De kroniek van Zierikzee beslaat de jaren 1575-1576. Dit was drie jaar nadat Zierikzee in prinsgezinde handen kwam. Voor de analyse van dit werk, ga ik uit van een editie uit 1929 in de vijftigste uitgave van *Bijdragen en mededeelingen van het Historisch Genootschap*. Deze editie is voorzien van een uitgebreid voorwoord van de heer J. Pot, die dit werk op zijn beurt baseerde op een afschrift uit de verzameling van Jacob van Citters, dat wordt bewaard in het Gemeentearchief Schouwen-Duiveland.⁹³ Pot vermoedde dat de achttiende-eeuwse tekst was opgesteld door “een weinig geletterd en met het 16^e eeuwse handschrift weinig vertrouwd man”.⁹⁴ Bijgevolg bevat de overgeleverde tekst fouten, zoals ontbrekende namen, en zijn sommige passages afgebroken met “etc.”. Pot heeft een aantal van deze fouten gecorrigeerd, en hield dat bij in een uitgebreid notenapparaat. Wie de schrijver van het achttiende-eeuwse

---

91. Veenstra, 42.

92. Veenstra, 47.

93. Het Gemeentearchief Schouwen-Duiveland bezit *Remarquen in 't belech van Zierickzee, bij ons voorouders nagelaeten* in de Handschriftenverzameling onder archiefnummer 171. Het stuk staat genoteerd als een beschrijving van de slechte daden van Arent van Dorp tijdens het beleg van Zierikzee door de Spanjaarden in 1575 en 1576.

94. Cornelis Claes, ‘Verhaal van het beleg voor Zierikzee (1575-1576) door Cornelis Claes’, onder redactie van J. Pot, *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap* 50 (1929): 110.

afschrift was, is niet bekend.⁹⁵ De autograaf werd volgens Pot in ieder geval kort na het beleg van Zierikzee geschreven, want de kroniekauteur schreef vol bitterheid over zowel het gebeurde, als de personen die hierbij betrokken waren.⁹⁶ Vermoedelijk was de kroniek van de hand van burgermeester Cornelis Claes.⁹⁷ Zijn schrijverschap kan worden afgeleid uit door de auteur beschreven bijeenkomsten, waarvan de deelnemers bekend zijn uit andere bronnen.

De auteur beschrijft zichzelf in ieder geval als magistraat, en in die functie werd hij aan het begin van de kroniek ontboden om de gouverneurs Arend van Dorp en Louis de Boisot te helpen bij de bouw van de verdedigingswerken op het voormalige Duiveland. De Boisot was luitenant-admiraal van Holland en Zeeland, en droeg gezag over de prinsgezinde vloot.⁹⁸ De auteur werkte met tegenzin mee en schreef in zijn kroniek dat hij al gauw verzon “[...] met wat middelen ik des anderen daags mijn verlof zoude moge impreteren”.⁹⁹ Ook bij zijn terugkeer in Zierikzee toonde de auteur weinig interesse voor het opstellen van de nodige verdedigingsmaatregelen tegen de Spanjaarden. Hij uitte zijn ergernis over het idee om de dijken bij Zierikzee door te breken, en noemde de uitvoerders van dit plan “landbedervers”.¹⁰⁰ Het waterrijke gebied was door de vele landinhammen kwetsbaar voor verovering en rond 1572 waren dorpen platgebrand als gevolg van geuzenacties.¹⁰¹ Meer water zou tot meer ellende kunnen leiden. Niettemin werd het plan doorgezet, en werden de dijken op Schouwen-Duiveland doorgebroken. Claes kijkt hier in zijn kroniek met weemoed op terug en hoopte dat het “God gelievde, dat het uijt de memorie der menschen ware”.¹⁰² Vanwege zijn

---

95. Daarbij ga ik ervan uit dat de kwestie van geletterdheid in het achttiende-eeuwse transcript geen invloed heeft op het identiteitselement in de kronieken. Het gebrek aan kennis van het historisch Nederlands beïnvloedt de schrijfstijl en de volledigheid van de inhoud van de tekst. Voor ‘close reading’ van het overgeleverde materiaal levert dit geen bezwaar op.

96. Claes, ‘Verhaal van het beleg voor Zierikzee (1575-1576) door Cornelis Claes’, 107-8.

97. In de *Verzameling Handschriften Rijksarchief Zeeland, 1206-1948*, bevindt zich onder archiefnummer 1136 een *Lijst van de burgemeesters van Zierikzee over de periode 1302-1725*. Op folio 4 staat de naam “Claes” genoteerd voor het jaar 1575.

98. Veenstra, *Tussen gewest en Generaliteit: staatsvorming en financiering van de oorlog te water in de Republiek der Verenigde Nederlanden, in het bijzonder Zeeland (1586-1795)*, 41.

99. Claes, ‘Verhaal van het beleg voor Zierikzee (1575-1576) door Cornelis Claes’, 115; “[...] met welke middelen ik mijn verlof de volgende dag kon verkrijgen”; “impreteren” via:

https://gtb.ivdnt.org/i/WDB/search?actie=article&wdb=WNT&id=A008965&lemmodern=impetereeren&Betekenis_id=A008965.bet.1

100. Ibidem, 118.

101. A.M.J. De Kraker, ‘Een staatse strategie in een “uitgestorven” land. Organisatie en ten uitvoerlegging van de brandschat in Vlaanderen, 1585 tot 1604’, *BMGN - Low Countries Historical Review* 121, nr. 1 (1 januari 2006): 4.

102. Claes, ‘Verhaal van het beleg voor Zierikzee (1576-1576)’, 118; “[...] God behaagd, dat het uit de herinnering der mensen zou zijn”.

terughoudende positie ten aanzien van deze verdedigingstactiek noemde Pot hem “bijna Spaanschgezind”.¹⁰³ Claes zou de stad het liefst zonder verzet aan de Spanjaarden overleveren en voelde sympathie voor de Zeeuwen die aan de zijde van de Spanjaarden stonden.

Minder sympathiek ten opzichte van de Spaanse en zoals verderop zal blijken de Katholieke zaak, was de gereformeerde Middelburger Pieter Joossen. Joossen was timmerman, en omstreeks 1595 een redelijk welvarende persoon.¹⁰⁴ In dat jaar werd hij deken van het timmermansgilde. Uitgaande van het jaartal boven het handschrift, schreef Joossen zijn werk in 1602. De tekst beschrijft de jaren 1551-1572, en is overgeleverd via een editie uit 1909 van R. Fruin in *Mededeelingen van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen*. Fruin baseerde zijn afschrift op een origineel dat in 1905 werd verkocht in Antwerpen aan het *Museum Plantin-Moretus*. De kroniek werd overgeleverd als addendum van 43 folia bij *Dye Cronijcke van Zeelandt (1551-1573)*, die was geschreven door J. J. Reygersbergh. In de proloog van de kroniek van Middelburg verwijst Joossen naar dit werk als hij schrijft hoe “[...] hiervooren in dese ghedruckte cronicke gestelt is ende mencie gemaekt wert, hoedat voordien die van Zeelant noyt op zijn zelven cronicke heeft gehad”.¹⁰⁵ De beperkte hoeveelheid bronmateriaal over Zeeland had volgens Joossen drie oorzaken. Ten eerste was er de inundatie, waarbij het water een manier was om de vijand tegen te houden, maar ook zorgden dat dorpen en steden verloren gingen. Net als Claes in Zierikzee, leek Joossen daarbij het materiële verlies te betreuren. Dit blijkt ook uit de tweede verklaring, namelijk dat in Middelburg “[...] de outste jesten ende geschiedenis daervan zijn verbandt”.¹⁰⁶ Ten derde schreef Joossen dat het Zeeuwse gewest klein was, en “[...] weynich volck heeft connen uutbringen”.¹⁰⁷ Daarbij maakte de auteur een vergelijking met de inwoners van naburige regio’s. Hij beschrijft hoe zij “[...] haer boucken wel hebben verciert met haere daden ofte ongeschreven ende ongedrukt gelaten, ghelijc men noch in dese nieuwe Nederlandsche cronicken, [...] zien mach, hoe

---

103. Claes, ‘Verhaal van het beleg voor Zierikzee (1575-1576) door Cornelis Claes’, 111.

104. Arjan van Dixhoorn, *Lustige geesten: rederijders in de Noordelijke Nederlanden (1480-1650)* (Amsterdam, Netherlands: Amsterdam University Press, 2009), 126.

105. Joossen, ‘De kroniek van Pieter Joossen altijd recht hout’, 70; “[...] hiervoor in deze gedrukte kroniek gesteld is en gewag werd gemaakt hoe voordien Zeeland nog geen eigen kroniek had”; “mencie”, via: https://gtb.ivdnt.org/iWDB/search?actie=article&wdb=WNT&id=M039060&lemmodern=mentie&Betekenis_id=M039060.bet.1.

106. Ibidem; “[...] de oudste verhalen en geschiedenissen zijn verbrand”; “jesten”, via: https://gtb.ivdnt.org/iWDB/search?actie=article&wdb=MNW&id=10897&lemmodern=geeste&Betekenis_id=10897.sense.1.

107. Ibidem; “[...] weinich volk heeft kunnen uitbrengen”.

weynich dat zy van Zeelant mencie maken”.¹⁰⁸ Hiermee benadrukt hij opnieuw de beperkte aandacht voor de Zeeuwse regio, en observeert dat de “ander, met haer nabueren zijnde” alleen aandacht hebben voor gebeurtenissen in de eigen omgeving, zonder zich bewust te zijn van de Zeeuwse prestaties.

In deze proloog ligt de focus op het eerder beschreven strategische belang van Zeeland in het strijdtoneel. De geografische isolatie van Zeeland ten opzichte van de rest van de Republiek dwong de Zeeuwen om hun eigen identiteit te vormen, los van de directe invloeden van naburige regio's. Ondanks dit isolement streefde Joossen ernaar een plaats in te nemen in de Nederlandse geschiedenis. Door te verwijzen naar de *Nieuwe Nederlandse Kroniek* en de kroniek van Reygersbergh leek hij goed op de hoogte van wat er in die periode door anderen was geschreven. In tegenstelling tot dit werk, wenste hij zijn eigen kroniek te voorzien van informatie die met de waarheid overeenkwam, en wat “[...] met onsen ooghen hebben gesien ende met onsen ooren hebben(n) gehooft” was.¹⁰⁹ Als de andere kroniekschrijvers diezelfde waarheid hadden betracht, zou men wel hebben geweten “[...] wat vruchten de oorloge medebringende is” en nu “[...] in de nieu cronicken niet vinden beschreven”.¹¹⁰ Hoewel de Zeeuwse lezers misschien geen behoefte hadden aan zo'n leeswijzer, was het voor Joossen van belang om een historisch verslag te presenteren dat een getrouwe weergave was van het gebeurde. Het ging daarbij niet alleen om het vertellen van de waarheid, maar ook om een herinnering achter te laten voor latere generaties, die anders de vruchten van de oorlog en andere belangrijke gebeurtenissen zouden missen.

5.3 Kritiek op het lokale bestuur

Zoals Pot opmerkte, was de kroniek van Zierikzee vooral een uiting van onvrede richting het lokale bestuur en de gang van zaken in en rond Zierikzee. Een sleutelgebeurtenis in de kroniek van Claes is de confrontatie met een kapitein. Zeven dagen nadat de dijkdoorbraak een voldongen feit was, werden hij en vier andere magistraten ontboden bij gouverneur Van Dorp. Ondertussen waren de Spanjaarden druk bezig om het gat in de dijk te dichten en was de bezetting eerder vertraagd dan definitief afgeslagen.¹¹¹ Bij het huis van Van Dorp kreeg het

---

108. Joossen, ‘De kroniek van Pieter Joossen altijd recht hout’, 70-71; “[...] haar boeken wel hebben versierd met haar daden of het ongeschreven en niet gedrukt laat, gelijk men in de Nieuwe Nederlandse kroniek, [...] zien mag hoe weinig dat zij gewag hebben van Zeeland”.

109. Ibidem; “[...] met onze ogen hebben gezien en met onze oren hebben gehooft”

110. Ibidem; “[...] welke vruchten de oorlog meebrengt”, “[...] in de nieuwe kroniek niet beschreven staat”.

111. Claes, ‘Verhaal van het beleg voor Zierikzee (1575-1576) door Cornelis Claes’, 123.

gezelschap te horen dat de gouverneur nog even op zich liet wachten.¹¹² In afwachting van zijn komst, werden de magistraten naar een kleine salon geroepen, waar, na een kwartier, een handvol kapiteins kwam binnenstormen terwijl zij wild om zich heen sloegen. Het magistratengezelschap schuilde achter tafels en stoelen, en er ontstond een opstootje in de zaal. Achteraf meende Claes dat Van Dorp goed op de hoogte was van deze episode, en schreef hij dat de gouverneur “[...] wel van alles geïnformeert mogt wesen”.¹¹³ Zelf kwam Claes er niet zonder kleerscheuren van af. Hij beschrijft hoe de Haarlemse kapitein Nicolaas Ruychaver het gezelschap ervan gewis maakte dat er “[...] eenige burgers waren, die de magistraat suspecteerde en dat hij hetselve gevoelen hadde, etc. dat de magistraat ook het water intijds niet in ‘t land gelaten hadden”.¹¹⁴ Claes antwoorde de kapitein dat men de gevolgen van de dijkdoorbraak zou betreuren en dat de vijand het water tegen hen zou gebruiken – een zienswijze die niet zeldzaam was op het Zeeuwse gewest.¹¹⁵ Door dit weerwoord werd een niet nader genoemde kapitein zo kwaad dat deze zijn zwaard trok en Claes verwondde. Als gevolg van zijn verwonding kreeg de auteur koorts. Zijn collega-magistraten werden gedeporteerd naar Middelburg. Na de fysieke confrontatie met Ruychaver worden de beschrijvingen korter en oppervlakkiger. Het opstootje is daarmee het hoogtepunt in de beschrijving van de gebeurtenissen tijdens de bezetting van Zierikzee en hoe de stad te lijden had onder het lokale wanbestuur. Achteraf betreurde Claes dat dit incident was georganiseerd door een “gepretendeerde reformeerde”.¹¹⁶ Deze opmerking weerspiegelt een gereformeerd ideaal dat Claes voorzag voor de Zeeuwse samenleving en waaraan de Hollandse Ruychaver niet voldeed. Ook Joossen benadrukte een religieuze component in zijn beschrijving van de manier waarop het lokale bestuur omging met dissidenten. Het harde optreden zorgde ervoor dat “[...] den eenen borger gelijk des anderes borgers viant was, ende den eenen buer den anderen vreesden”.¹¹⁷ Met andere woorden, de onrustige situatie in de omgeving hield de gemoederen

---

112. Ibidem.

113. Ibidem. “[...] van alles op de hoogte mocht zijn”.

114. Claes, ‘Verhaal van het beleg voor Zierikzee (1575-1576) door Cornelis Claes’, 124; “[...] dat er enkele burgers waren, die de magistraat ervan verdacht, en dat hij hetzelfde gevoel had, etc., dat de magistraat het water toentertijd niet in het land had gelaten”; “suspecteerde”, via: https://gtb.ivdnt.org/iWDB/search?actie=article&wdb=WNT&id=A014590&lemmodern=suspecteren&Betekenis_id=A014590.bet.1

115. Anton van der Lem, *De Opstand in de Nederlanden 1568-1648. De Tachtigjarige Oorlog in woord en beeld* (Nijmegen: Uitgeverij Vantilt, 2018), 105-6.

116. Claes, ‘Verhaal van het beleg voor Zierikzee (1575-1576) door Cornelis Claes’, 124.

117. Joossen, ‘De kroniek van Pieter Joossen altijd recht hout’, 75; “[...] de ene burger voor de ander de vijand was, en de ene buur de anderen vreesde”.

hoog, waardoor mensen elkaar begonnen te wantrouwen. Dit kende de oorsprong bij de Beeldenstorm. Hierover schreef Joossen dat hij het niet kon laten “eenighe verhaelen” te delen “die zeer haer doot van de borgers ende lieden beclaecht werden, als onnooselijck daertoe commende”.¹¹⁸ Hij schreef over een gerucht dat een groep beeldenstormers zich schuilhield in de kloostergang van de abdij, waarna in de stad werd aankondigt dat er voor elk huis een lantaarn moest worden opgehangen en dat de mannen zich in hun voordeur moesten vertonen. In het klooster wisten ze van niets en om duidelijkheid te verschaffen opende de bisschop de poorten van het klooster. Er werd niemand gevonden, maar het gerucht koste naderhand het leven van de mensen die het wapen “tegen de papen” hadden gekeerd of “[...] int beelde sto[r]men mede besich geweest oft van de religen eenige kerckendienst gehad hadden oft die toegestaen”.¹¹⁹ Deze dynamiek tussen de burgers en het bestuur kenmerkt Joossens verbeelding van de zelf en de Ander. Het harde optreden van het lokale bestuur tegen ongewenste acties, leidde tot een situatie waarin burgers elkaar als vijanden beschouwen en elkaar met angst tegemoet traden. Het moment waarop Joossen zijn kroniek schreef in 1602 is dan ook niet verwonderlijk, aangezien de classis van Zeeland in dat jaar een gevestigde instelling was met een uitgebreid netwerk van predikanten.¹²⁰ Vanaf het begin van de zestiende eeuw werd de protestantse gemeenschap geconfronteerd met interne en externe uitdagingen, zoals het Twaalfjarig Bestand en de Synode van Dordrecht. Deze ontwikkelingen beïnvloedden de positie van religie in de samenleving en de praktijk van religieuze co-existentie.¹²¹ De kroniek weerspiegelt een poging om van het lokale, katholieke bestuur een Ander te maken. Joossens maakte een onderscheid tussen “wij” en “zij”, dat werd versterkt door bedreigingen van buitenaf en collectieve angst, wat uiteindelijk leidde tot sociale spanningen en problemen binnen de lokale gemeenschap.

De dynamiek waarbij de lokale bevolking werd afgeschilderd als slachtoffer van de katholieke mogendheden, gaat verder. Zo schreef Joossen hij het verhaal meekreeg over een oude vrouw die een Mariabeeld een klap verkocht nadat zij haar “dickwils metter herten geslegen” had.¹²²

---

118. Ibidem; “[...] enige verhalen die vanwege de dood van de burgers en andere lieden zeer beklagd werden, en onnozel tot stand zijn gekomen”.

119. Ibidem; “[...] die in het beeldenstormen mede bezig was of van de [protestantse] religie enige kerkdienst heeft gehad of toegestaan”.

120. Michal Bauwens, ‘Religieuze co-existentie en de publieke kerk. Walcheren en Staats-Vlaanderen, 1602-1630’, *BMGN - Low Countries Historical Review* 126, nr. 3 (1 januari 2011): 7.

121. Joossen, ‘De kroniek van Pieter Joossen altijd recht hout’, 75.

122. Ibidem; “[...] dikwijls met het hart geslagen”

De vrouw werd samen met haar man gearresteerd, en beiden werden ter dood veroordeeld en publiekelijk opgehangen op het marktplein. Een ander voorbeeld was een turfkruijer die ooggetuige was van de Beeldenstorm. De man kreeg een touw in zijn hand gedrukt door een van de oproerkraaiers. Terwijl hij het vastpakte, viel er een beeld om en ook deze man werd opgehangen, ondanks zijn veronderstelde onschuld. Nog een “leelijker en schandelijker stick” ging over een jongen die van Westkapelle naar Middelburg werd gestuurd om het vak van “schrinwerken” of meubelmakerij te leren.¹²³ De knechten van de werkplaats trokken erop uit om mee te beeldenstormen, en de jongeman liep met hen mee. Uit schrik voor het geweld, keerde de jongen terug naar zijn moeder. Een baljuw genaamd Uutwijck kreeg te horen van zijn betrokkenheid, en ging verhaal halen bij de vrouw. De jongen werd vervolgens opgepakt nadat hij “op de strate ginck spelen”, en ook hij werd opgehangen. Over deze gebeurtenis schreef Joossen: “[...] zelfs de Catelicke(n) achtent schandelijk ende schaemde(n)t haer selfs, soodat den bilgou werden ofgeset als onweerdich sulcken officie te bedienen”.¹²⁴ De negatieve houding ten opzichte van de katholieken wordt hierdoor enigszins getemperd, omdat ook zij bepaalde acties ongepast achtten. Joossen wijst de verantwoordelijkheid voor het handelen van het lokale bestuur dan ook extern toe, zoals blijkt uit zijn opmerking “[...] hoe lichtelijk hem een mensche in sulcke beroerlijkeke tyden can te buten gaen, en hoe lichtelijk de Spaensche tierannie met haer inkeciecie ende den Roomschen paus met zijn papen den menschen om hals bringhen”.¹²⁵ Hij verlegt hier de focus van de gebeurtenissen op de Spaanse tirannie en suggereert dat de buitensporige acties van de katholieken beïnvloed kunnen zijn door externe krachten en de bredere politieke context van die tijd.

In de overige tekst gaat Joossen in op verschillende pogingen om Middelburg te bezetten, en op 1 april 1572 kwamen de geuzen onder leiding van Cornelis Roobol aan bij de stadspoorten van de stad. Joossen citeerde daarbij de woorden die Roobol bij aankomst sprak:

Wel lieve borgers, laet ons in; ick belove ulieden by het heylich evangely, daer en sal niet een borger gekrenckt werden, noch niet beschadicht werden an zijn goederen. Ende

---

123. Joossen, 76; “een leijker en schandelijker zaak”, “stick” via https://gtb.ivdnt.org/iWDB/search?actie=article&wdb=WNT&id=M066632&lemmodern=stik,%20stuk&Beteke_nis_id=M066632.bet.16; “schrinwerk”, via:

<https://gtb.ivdnt.org/iWDB/search?actie=article&wdb=WNT&id=M063142&lemmodern=schrinwerk>

124. Ibidem, 77; “[...] zelfs de katholieken achten het schandelijk en het schaamde hen dusdanig dat de baljuw werd afgezet als onwaardig om zijn functie te bedienen”.

125. Ibidem. “[...] hoe snel mensen in zulke tijden zichzelf te buiten kunnen gaan, en hoe eenvoudig de Spaanse tirannie met haar inquisitie en de Roomse paus met zijn papen de mensen om het leven brengen”.

soo wy der met geweld in moeten commen, zult ghylien alle beclaegen. Ende oock wy willen der in wesen, tsy met goetheyt ofte met quaetheyt en seyt.”¹²⁶

te beloven dat geen enkele burger iets zou overkomen en dat hun bezittingen veilig zouden zijn, probeerde Roobol de bevolking gerust te stellen en hun medewerking te verkrijgen. Toen de geuzen geen gehoor kregen op hun verzoek, stormden ze Middelburg binnen. De burgers lieten ze daarbij volgens Joossen ongemoeid. Als reactie probeerde de in Middelburg gestationeerde Spaanse veldheer Filips van Lannoy de burgers “[...] elck in zijn wijcke, doen met haer geweer vergaeren, doch noch sonder orden van capeteynnen ofte vaendragers ofte ander officiers”.¹²⁷ Lannoy zou “[...] de stadt houden of bewaeren, ende niemant inlaten, noch Spaeinjaers noch guesen”.¹²⁸ De publieke opinie was inmiddels gekenterd, en de burgers zagen dat de geuzen het beter met hen voorhadden dan deze edelman. Over de houding ten opzichte van de geuzen schreef Joossen: “[...] deen hiel se vianden ende dander voor vrienden ofte voorstanders van de vryheyt, die se liever hadden dan de Spaeingaers”.¹²⁹ De kroniek eindigt te midden van het beleg van Middelburg, met verslagen van de laatste scheepsbewegingen rond Walcheren.

Deze lezing bevestigt de lokale belangstelling van de chroniqueur, die eerder bleek uit de visualisatie van de geografische data. Beide kronieken hebben betrekking op de gevolgen van de oorlog voor de lokale samenleving. Claes legt daarbij de nadruk op de zinloosheid van het verzet tegen de Spanjaarden. De belegering van Zierikzee leek onvermijdelijk, en door inundatie slechts een kwestie van tijd. Elk verzet hiertegen zou leiden tot bederf van het land, en daarmee van de leefomgeving van de burger. Bovendien benadrukte Claes hoe de inwoners van Schouwen-Duiveland na de bevrijding met een schuld overbleven, en een som van “18000 gulden van Hollandt die ingesetenen ‘s lands van Schouwen naderhand, als te weten in vier termijnen ende jaren, hebben moeten restitueeren”.¹³⁰ Dankbaar voor de Hollandse hulp is Claes niet, want:

---

126. Joossen, ‘De kroniek van Pieter Joossen altijd recht hout’, 84; “Wel lieve burgers, laat ons naar binnen. Ik beloof u lieden bij het heilige evangelie dat er geen burger gekrenkt zal worden, noch beschadigt zal worden in zijn goederen. En zo wij met geweld naar binnen moeten komen, zult u het allen beklagen. En ook wij willen er in wesen, zij het met goedheid of met kwaadheid”.

127. Ibidem, 86; “[...] elk in zijn wijk toen met zijn geweer te verzamelen, maar nog zonder bevel van kapiteins, vaandeldragers of andere officieren”.

128. Ibidem; “[...] de stad bewaken en niemand naar binnen laten; Spanjaarden noch Geuzen”.

129. Ibidem, 89; “[...] de een hield ze voor vijanden, de ander voor vrienden of voorstanders van de vrijheid, die ze liever hadden dan de Spanjaarden”

130. Claes, ‘Verhaal van het beleg voor Zierikzee (1575-1576) door Cornelis Claes’, 139.

“[...] den meestendeel van de burgers [waren] bedorven, overmits dat het land van Schouwen met der zee gedreeven hadde omtrent negen maanden en dat het niet mogelijk was, 'tzelve te beverschen voor den winter, sulks dat het bijkans uijt der hoope was, om cenig heijl meer van stadt of land te mogen hebben, gelijk gij naar horen zult. Ende met dese conditie redimeerde de burgers lijff en goed”.¹³¹

Het merendeel van de burgers was in armoede geraakt doordat het land gedurende negen maanden overstroomd was. Als gevolg hiervan vervloog de hoop op herstel van de stad en het land en werden burgers gedwongen om hun leven en bezittingen te verpanden om aan de voorwaarden van de oorlogsherstelbetalingen te voldoen.

5.4 Besluit

Uit de analyse van de kronieken van Claes en Joossen blijkt dat de inhoud van deze teksten voornamelijk betrekking heeft op lokale kwesties. Dit bevestigt het beeld van de cartografische visualisaties in hoofdstuk 4, waar het geografische gebied van deze kronieken in en nabij Zeeland ligt. De lokale belangstelling van de chroniqueurs wordt weerspiegeld in hun verhalen over hoe de oorlog de lokale samenleving trof. Opvallend is dat degenen die interne conflicten veroorzaakten, en dus als de Ander werden beschouwd, afkomstig waren uit diezelfde gemeenschap. Deze dynamiek werpt een licht op de onderlinge relaties en spanningen binnen de lokale bevolking tijdens deze periode van conflict. De kroniekschrijvers tonen daarbij een persoonlijke betrokkenheid bij de gebeurtenissen. Joossen door zijn ooggetuigenverslagen en Claes doordat hij op gegeven moment zelf slachtoffer wordt van het misdoen van het lokale bestuur. De kroniek van Cornelis Claes valt daarnaast door zijn scherpe kritiek op het lokale bestuur. Echter is de vraag in hoeverre er daadwerkelijk sprake is van een “lokaal” bestuur. Het feit dat twee van Claes' tegenstanders, Arend van Dorp uit Den Haag en Nicolaas Ruychaver uit Haarlem, van buiten Zierikzee kwamen, werpt twijfels op over de lokale aard van het bestuur.

Deze resultaten bieden aanleiding tot analyse van de andere zeven kronieken in het *Chronicling novelty*-corpus. Het is mogelijk dat kronieken die een andere historische geografie hebben

---

131. Claes, 131; “[...] het merendeel van de burgers was bedorven want het land van Schouwen was door het zeewater overspoeld, en voor negen maanden was het niet mogelijk om het te verversen, zodat er geen hoop was enig heil uit stad of land te halen, zoals men wel behoort te doen. Onder deze omstandigheden verpandde de burgers hun lijf en goed”; “redimeerde” via https://gtb.ivdnt.org/iWDB/search?actie=article&wdb=WNT&id=M057960&lemmodern=redimeren&Betekenis_id=M057960.bet.1

andere patronen laten zien in de manier waarop ze verslag doen van zowel lokale als niet-lokale kwesties. Een bredere vergelijking stelt ons in staat om nuances te ontdekken in de narratieve structuren en thematische focus van de kronieken. Verdere verkenning van dit corpus kan waardevolle inzichten bieden in hoe de geografische context de tekstuele representaties in historische kronieken beïnvloedt.

6. Conclusie

Deze scriptie begon met een artikel van de NOS over de invloed van regionaal en nationaal cultuurbeleid op het zelfbeeld van Nederlanders. Daarbij kwam de beperkte aandacht voor de diverse lokale geschiedenissen en tradities binnen het Nederlandse culturele landschap aan bod. Dit leek een gevolg van de rol die vanaf de negentiende eeuw aan Holland werd toegeschreven als economische en culturele grootmacht. Dit beeld is sinds de tweede helft van de twintigste eeuw op de achtergrond geraakt, en in toenemende mate ontstond er aandacht voor de regionale culturele verschillen in Nederland. Binnen dit discours onderzocht ik hoe kronieken als vertegenwoordiging van de lokale geschiedenis een rol speelden bij identiteitsvorming in de eerste periode van de Tachtigjarige Oorlog. Daarbij maakte ik gebruik van een digitaal corpus van kronieken van het *Chronicling novelty*-project. In het bijzonder richtte ik me op de kroniek als lokale tekst door gebruik te maken van locatiedata in de teksten. De leidende vraag was daarbij: *Hoe verhouden geografische data zich tot identiteitsconstructie in kronieken die zijn geschreven in de periode 1568-1609?*

In hoofdstuk 3 leverde de digitale benadering een methode op om historische en hedendaagse dorpen en steden aan elkaar te koppelen. Dit ‘entity linking’-proces werd toegepast op een corpus van negen handmatig geannoteerde kronieken. Uit experimenten met verschillende afstandsmaten om woorden bij benadering aan elkaar te koppelen, leverde de Damerau-Levenshtein-afstandsmeting met een drempelwaarde van 0,7 de meest nauwkeurige resultaten op. Vervolgens werd deze methode op het gehele corpus toegepast met data afkomstig uit de databases *GeoNames* en *World Historical Gazetteer*. De resultaten vielen in eerste instantie tegen: het corpus bevatte grotendeels locaties die niet aan één dorp of stad in de referentiedata te koppelen waren. Echter, door deze missende gegevens buiten beschouwing te laten, bleek dat 94,4% van de dorpen en steden in het corpus correct waren gekoppeld aan een hedendaagse plaatsnaam. Dit proces leverde een dataset op van ruim vierduizend Nederlandse en Belgische steden en dorpen in de negen kronieken. Deze gegevens zijn in kaart gebracht met behulp van ‘heat maps’, waarop de geografische verdeling van de inhoud van de kronieken zichtbaar is. Aan de hand van kleurvariaties in deze cartografische weergave is vastgesteld dat er voor elk van de negen kronieken sprake was van lokale inhoudelijke belangstelling. In dat opzicht concludeer ik dat het visualiseren van de geografische data een waardevol instrument is gebleken om inzicht te verkrijgen in de lokale eigenschappen van de kronieken.

Deze observatie werd vervolgens gebruikt om te onderzoeken hoe de lokale context een rol speelde bij identiteitsvorming. Op basis van de historische geografische relevantie van het gewest Zeeland tijdens de Opstand, onderzocht ik hoe de lokale oriëntatie bijdroeg aan identiteitsvorming in de kronieken van Zierikzee en Middelburg. Voor beide kroniekschrijvers geldt dat de inhoud veelal ging over bestuurlijke zaken, en in het bijzonder hoe het menselijk handelen een negatieve weerslag had op de lokale bevolking. In de kroniek van Middelburg van Pieter Joossen lag daarbij de nadruk op een religieuze component, waarbij katholieke bestuurders hard optraden tegen mensen die een afwijkende religie hadden. Dit veroorzaakte spanningen tussen verschillende geloofsgemeenschappen in de omgeving. In de kroniek van Zierikzee belichtte Claes dit via de politieke route, waarbij een opstootje over de dijkdoorbraak met de Haarlemse kapitein Ruychaver het centrale verhaal vormt.

De individuele ervaringen en beschrijvingen van de kroniekschrijvers fungeren als bouwstenen die helpen bij het samenstellen van een beeld van de gebeurtenissen en hun invloed op de lokale gemeenschap tijdens de periode van de Nederlandse opstand. De geografische gegevens hebben betrekking op identiteitsvorming in die zin dat de visualisaties inzicht geven in de ruimtelijke context van de beschreven gebeurtenissen. Het proces van identiteitsvorming en de ontwikkeling van ideeën over de zelf en de Ander vonden daarbij plaats binnen de lokale context.

Discussie

In dit onderzoek heb ik me beperkt tot het gebruik van geografische gegevens om cartografische visuele representaties van de kronieken te maken. Het was oorspronkelijk de bedoeling om deze visualisaties te ondersteunen met resultaten van een onderzoek naar thematische samenhang in de kronieken. Dit zou inhouden dat de lokaliteit van gebeurtenisbeschrijvingen voor elke kroniek zou worden vastgesteld op basis van de nabijheid van het gebeurde tot de kroniekstad, om te onderzoeken of de nabijheid van informatie van invloed was op hoe er over een gebeurtenis werd geschreven. Tijdens het experimenteren met deze methode bleek dat de toegepaste methoden niet toereikend waren voor de spellingsverschillen van het historisch Nederlands. Niettemin zie ik mogelijkheden om dit in een vervolgonderzoek uit te voeren, aangezien de toepassing van computationele methoden op historische data zich steeds verder ontwikkelen.

Ook aan het huidige onderzoek ging een uitgebreide experimentele fase vooraf. Desniettemin ontbrak het bij het toepassen van de ontwikkelde ‘entity linking’-methode

aan een sluitende oplossing voor het werken met onnauwkeurige data; voor ruim de helft van de ‘location named entities’ werd geen hedendaagse variant gevonden. Dit was deels te wijten aan de gebruikte referentiegegevens. In veel gevallen was simpelweg geen sprake van een dorp of stad. Om ook deze data bij dit onderzoek te betrekken, kan worden gewerkt met een uitgebreide ‘knowledge base’ die ook data over straatnamen en gebouwen bevat. Een andere mogelijke uitbreiding van het onderzoek is het werken met achtervoegsels voor locaties, zoals “-weg”, “-straat” en “-laan”, zoals eerder werd toegepast op moderne teksten door Düring en Van den Bosch.¹³² In *Multi-perspective event detection in texts documenting the 1944 battle of Arnhem* beschrijven de onderzoekers hoe locatiedata kan worden gebruikt om te kijken hoe historische bronnen informeerden over de Slag van Arnhem tijdens de Tweede Wereldoorlog.¹³³ Daarbij koppelen de onderzoekers gebeurtenissen aan geografische gegevens, die vervolgens worden bekeken via een netwerkanalyse om de onderlinge relaties tussen de teksten te visualiseren.¹³⁴ Het opgesplitste kroniekencorpus leent zich eveneens voor dergelijk onderzoek, waarbij men bijvoorbeeld uit kan gaan van één specifieke gebeurtenis binnen de Nederlandse Opstand op basis van de jaartallen die in het corpus zijn gemarkeerd.

---

132. Marten Düring en Antal Van den Bosch, ‘Multi-Perspective Event Detection in Texts: Documenting the 1944 Battle of Arnhem’, in *Text Mining: From Ontology Learning to Automated Text Processing Applications*, onder redactie van Chris Biemann en Alexander Mehler, *Theory and Applications of Natural Language Processing* (Cham: Springer International Publishing, 2014), 11-12.

133. Düring en Van den Bosch, 2.

134. Düring en Van den Bosch, 15-17.

Bibliografie

- Assmann, Aleida. 'Transformations between History and Memory'. *Social Research: An International Quarterly* 75, nr. 1 (maart 2008): 49-72.
- Bauwens, Michal. 'Religieuze co-existentie en de publieke kerk. Walcheren en Staats-Vlaanderen, 1602-1630'. *BMGN - Low Countries Historical Review* 126, nr. 3 (1 januari 2011): 2-24.
- Beller, Manfred, en Joep Leerssen. *Imagology: The Cultural Construction and Literary Representation of National Characters. A Critical Survey*. BRILL, 2007.
- Bosker, Hans Rutger. 'Using Fuzzy String Matching for Automated Assessment of Listener Transcripts in Speech Intelligibility Studies'. *Behavior Research Methods* 53, nr. 5 (1 oktober 2021): 1945-53.
- Caers, Bram. *Vertekend verleden: Geschiedenis herschrijven in vroegmodern Mechelen (1500-1650)*. Uitgeverij Verloren, 2020.
- Chronicling Novelty. 'Invoer- en annotatie-instructie', 6 december 2021. <https://chroniclingnovelty.com/invoer-en-annotatie-instructie/>.
- Dekker, Theo. 'God's Invisible Particles as an Explanation for the Rinderpest Outbreak (1713–1714): The Reception of Medical Knowledge in the Dutch Republic'. *European Journal for the History of Medicine and Health* 79, nr. 1 (3 mei 2022): 152-68.
- . 'Statistiek van de koude grond: De opkomst van cijfers en tabellen in vroegmoderne kronieken'. *De Achttiende Eeuw* 54, nr. 1 (1 oktober 2022): 110-29.
- Dixhoorn, Arjan van. *Lustige geesten: rederijkers in de Noordelijke Nederlanden (1480-1650)*. Amsterdam, Netherlands: Amsterdam University Press, 2009.
- Dunthorne, Hugh. 'Dramatizing the Dutch Revolt. Romantic History and Its Sixteenth-Century Antecedents'. In *Public Opinion and Changing Identities in the Early Modern Netherlands: Essays in Honour of Alastair Duke*, onder redactie van Judith Pollmann en Andrew Spicer, 11-31. Brill, 2006.
- Düring, Marten, en Antal Van den Bosch. 'Multi-Perspective Event Detection in Texts: Documenting the 1944 Battle of Arnhem'. In *Text Mining: From Ontology Learning to Automated Text Processing Applications*, onder redactie van Chris Biemann en Alexander Mehler, 201-19. Theory and Applications of Natural Language Processing. Cham: Springer International Publishing, 2014.
- Egmond, Marco van. 'The Dutch Landscape of Online Institutional Georeferencing' 14, nr. 3 (2019).

- Esser, Raingard. “‘Concordia Res Parvae Crescunt’”. *Regional Histories and the Dutch Republic in the Seventeenth Century*. In *Public Opinion and Changing Identities in the Early Modern Netherlands: Essays in Honour of Alastair Duke*, onder redactie van Judith Pollmann en Andrew Spicer, 229-48. Brill, 2006.
- Fisher, D. ‘Hotmap: Looking at Geographic Attention’. *IEEE Transactions on Visualization and Computer Graphics* 13, nr. 6 (november 2007): 1184-91.
- ‘GeoNames’. Geraadpleegd 16 april 2023. <https://www.geonames.org/>.
- GitHub. ‘Build Software Better, Together’. Geraadpleegd 6 januari 2024. <https://github.com>.
- Goodchild, M. F., en L. L. Hill. ‘Introduction to digital gazetteer research’. *International Journal of Geographical Information Science* 22, nr. 10 (1 oktober 2008): 1039-44.
- ‘Guidelines – TEI: Text Encoding Initiative’. Geraadpleegd 15 december 2023. <https://tei-c.org/Guidelines/>.
- Ikkala, Esko, Jouni Tuominen, en Eero Hyvonen. ‘Contextualizing Historical Places in a Gazetteer by Using Historical Maps and Linked Data’. In *Digital Humanities 2016: Conference Abstracts*, 573-77. Krakau: Jagiellonian University & Pedagogical University, 2016.
- Jancke, Gabriele. ‘Autobiographical Texts: Acting within a Network. Observations on Genre and Power Relations in the German-Speaking Regions from 1400 to 1620’. In *Mapping the ‘I’: Research on Self-Narratives in Germany and Switzerland*, onder redactie van Claudia Ulbrich, Kaspar Von Greyerz, en Lorenz Heiligensetzer. Brill, 2015.
- Jensen, Lotte, red. *The Roots of Nationalism: National Identity Formation in Early Modern Europe, 1600-1815*. Amsterdam University Press, 2016.
- Jensen, Lotte, en Nina Geerdink. ‘Inleiding’. In *Oorlogsliteratuur in de vroegmoderne tijd. Vorm, identiteit en herinnering*, 7-21. Hilversum : Verloren, 2013.
- Jonathan Israel. *The Dutch Republic : Its Rise, Greatness, and Fall 1477-1806*. The Oxford History of Early Modern Europe. Oxford: Clarendon Press, 1995.
- Kraker, A.M.J. De. ‘Een staatse strategie in een “uitgestorven” land. Organisatie en ten uitvoerlegging van de brandschat in Vlaanderen, 1585 tot 1604’. *BMGN - Low Countries Historical Review* 121, nr. 1 (1 januari 2006): 3-34.
- Kuijpers, Erika. ‘De informatiebronnen van Albert Louwen (1722-1798), kroniekschrijver te Purmerend’. In *Makelaars in kennis: Informatie verzamelen, verwerken & verspreiden in de vroegmoderne Nederlanden*, 131-57. Universitaire Pers Leuven, 2022.

- Lassche, Alie, Jan Kostkan, en Kristoffer Nielbo. 'Chronicling Crises: Event Detection in Early Modern Chronicles from the Low Countries'. *Proceedings 1613*, nr. 0073 (2022): 215-30.
- Lassche, Alie, en Roser Morante. 'The Early Modern Dutch Mediascape. Detecting Media Mentions in Chronicles Using Word Embeddings and CRF'. In *Proceedings of the 5th Joint SIGHUM Workshop on Computational Linguistics for Cultural Heritage, Social Sciences, Humanities and Literature*, 1-10. Punta Cana, Dominican Republic (online): Association for Computational Linguistics, 2021.
- Leerssen, Joep. 'Nationale identiteit als perpetuum mobile: identiteitsbesef in permanente wording'. *Denkend aan Nederland: Sociaal Cultureel Rapport 2019*, 2019, 1-25.
- Lem, Anton van der. *De Opstand in de Nederlanden 1568-1648. De Tachtigjarige Oorlog in woord en beeld*. Nijmegen: Uitgeverij Vantilt, 2018.
- Lenarduzzi, Carolina, en Judith Pollmann. 'Het vaderlands verleden in de zeventiende eeuw. Inleiding'. *De Zeventiende Eeuw. Cultuur in de Nederlanden in interdisciplinair perspectief* 29, nr. 2 (2013): 148.
- Lievisse Adriaanse, Mark. "'De regio' – vaak genoemd door de partijen, maar concreet worden ze zelden'. *NRC*. Geraadpleegd 22 november 2023. <https://www.nrc.nl/nieuws/2023/11/21/de-regio-vaak-genoemd-door-de-partijen-maar-concreet-worden-ze-zelden-a4181595>.
- Lyras, Dimitrios P., Kyriakos N. Sgarbas, en Nikolaos D. Fakotakis. 'Using the Levenshtein Edit Distance for Automatic Lemmatization: A Case Study for Modern Greek and English'. In *19th IEEE International Conference on Tools with Artificial Intelligence (ICTAI 2007)*, 2:428-35, 2007.
- 'Missie | BBB', 2 mei 2022. <https://boerburgerbeweging.nl/bbb/missie/>.
- Muehlberger, Guenter, Louise Seaward, Melissa Terras, Oliveira Sofia Ares, Vicente Bosch, Maximilian Bryan, Sebastian Colutto, e.a. 'Transforming scholarship in the archives through handwritten text recognition: Transkribus as a case study'. *Journal of Documentation* 75, nr. 5 (1 januari 2019): 954-76.
- Nierop, Henk van. 'De troon van Alva. Over de interpretatie van de Nederlandse Opstand'. *BMGN - Low Countries Historical Review* 110, nr. 2 (1 januari 1995): 205-23.
- Overheidspublicaties, UBR|KOOP: het Kennis-en Exploitatiecentrum voor Officiële. 'Verkiezingsuitslagen Provinciale Staten 2023 | Data overheid'. Geraadpleegd 1 december 2023. <https://data.overheid.nl/dataset/verkiezingsuitslag-provinciale-staten-2023>, <https://data.overheid.nl/dataset/verkiezingsuitslag-provinciale-staten-2023>.

- ‘Partijprogramma’s in kaart’. Geraadpleegd 23 november 2023.
<https://datascience.web.rug.nl/partijprogrammasinkaart/>.
- Pictura. ‘VeleHanden’. VeleHanden. Geraadpleegd 6 december 2023.
<https://velehanden.nl/berichten/faq/overons>.
- Pollmann, Judith. ‘Archiving the Present and Chronicling for the Future in Early Modern Europe’. *Past & Present* 230, nr. suppl 11 (2016): 231-52.
- . *Catholic Identity and the Revolt of the Netherlands, 1520-1635*. The Past & Present Book Series. Oxford: Oxford University Press, 2011.
- . ‘No Man’s Land. Reinventing Netherlandish Identities, 1585–1621’. In *Networks, Regions and Nations: Shaping Identities in the Low Countries, 1300-1650*, onder redactie van Robert Stein en Judith Pollmann, 241-61. BRILL, 2010.
- . ‘The Spirit of the Belltower: Chronicling Urban Time in an Age of Revolution’. In *Civic Continuities in an Age of Revolutionary Change, c.1750–1850: Europe and the Americas*, onder redactie van Judith Pollmann en Henk Te Velde, 271-93. Cham: Springer International Publishing, 2023.
- Rao, Delip, Paul McNamee, en Mark Dredze. ‘Entity Linking: Finding Extracted Entities in a Knowledge Base’. In *Multi-Source, Multilingual Information Extraction and Summarization*, onder redactie van Thierry Poibeau, Horacio Saggion, Jakub Piskorski, en Roman Yangarber, 93-115. Theory and Applications of Natural Language Processing. Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg, 2013.
- READ-COOP. ‘The Dutchess I.’ Geraadpleegd 15 december 2023.
<https://readcoop.eu/model/the-dutchess-i/>.
- Rigney, Ann. ‘Plenitude, scarcity and the circulation of cultural memory’. *Journal of European Studies* 35, nr. 1 (1 maart 2005): 011-028.
- Santos, Rui, Patricia Murrieta-Flores, en Bruno Martins. ‘Learning to combine multiple string similarity metrics for effective toponym matching’. *International Journal of Digital Earth* 11, nr. 9 (2 september 2018): 913-38.
- Smith, Eleanor, Lianne Wilhelmus, Erika Kuijpers, Alie Lassche, en Roser Morante. ‘Identifying Copied Fragments in an 18th Century Dutch Chronicle’. *Proceedings of the Thirteenth Language Resources and Evaluation Conference.*, 2022, 5865-78.
- ‘The Difference between Holland and the Netherlands Explained’, 18 oktober 2012.
<https://www.holland.com/global/tourism/getting-around/information/netherlands-vs-holland.htm>.

- ‘Trots op je provincie? Regionale identiteit in grensstreek het sterkst’, 8 maart 2023. <https://nos.nl/collectie/13923/artikel/2466720-trots-op-je-provincie-regionale-identiteit-in-grensstreek-het-sterkst>.
- Van Winden, Max. ‘Quantifying Text Reuse in Seventeenth-Century Rotterdam Chronicles’. 29 mei 2023. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7982324>.
- Veenstra, Wietse. *Tussen gewest en Generaliteit: staatsvorming en financiering van de oorlog te water in de Republiek der Verenigde Nederlanden, in het bijzonder Zeeland (1586-1795)*. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam, 2014.
- Vrije Universiteit Amsterdam. ‘Horizons of Interest: The Geographical Scope of Knowledge in Early Modern Chronicles (1500- 1850) – A Connected World?’ Geraadpleegd 5 januari 2024. <https://research.vu.nl/en/projects/horizons-of-interest-the-geographical-scope-of-knowledge-in-early>.
- Waddell, Brodie. ‘Writing History from Below: Chronicling and Record-Keeping in Early Modern England’. *History Workshop Journal* 85 (2018): 239-64.
- ‘WHG::APIs’. Geraadpleegd 9 mei 2023. <https://whgazetteer.org/usingapi/>.

Primaire werken

- Anoniem. ‘Narratio rerum Silvaducessium’. Den Bosch, 1604. EK-A0046. Stadsarchief Den Bosch. <https://app.transkribus.eu/collection/36916/doc/108242>.
- Anoniem. ‘Verhaal van het beleg van het kasteel Vredenburg te Utrecht in 1576, door eenen ooggetuige’. Onder redactie van Samuel Muller. *Bijdragen en Mededelingen van het Historisch Genootschap* 6 (1883): 147-216.
- Claes, Cornelis. ‘Verhaal van het beleg voor Zierikzee (1575-1576) door Cornelis Claes’. Onder redactie van J. Pot. *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap* 50 (1929): 107-40.
- Hoevel, Lambrecht van den. ‘Plaatsbeschrijving van Oisterwijk met kroniek van de jaren 1566-1609’. Onder redactie van M. Pinkhof. *Bijdragen en Mededelingen van het Historisch Genootschap* 40 (1919): 111-73.
- Jacobsz Maes, Wouter. *Dagboek van broeder Wouter Jacobsz (Gualtherus Jacobi Masius) prior van Stein : Amsterdam 1572-1578 en Montfoort 1578-1579. Deel 1*. Onder redactie van Isabelle Henriette van Eeghen. Vol. 1. 2 vols. Groningen: J. B. Wolters, 1959.

- Joossen, Pieter. 'De kroniek van Pieter Joossen altijd recht hout'. Onder redactie van R. Fruin. *Archief. Mededelingen van het koninklijk Zeeuwsch genootschap der wetenschappen*, 1909, 65-96.
- Stege, Zieger ter. 'Aentekening van verscheyden saken, welke in en omtrent Steenwijk zijn voorgevallen op het papier eertijds gestelt door Mr. Zijger ter Stege in zijn leven Secretaris deser Stadt Steenwijk'. Steenwijk, 1582. 0263 Vereeniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis (VORG), handschriftenverzameling inv.nr. 947. Historisch Centrum Overijssel.
- Verwer, Willem Janszoon. *Memoriaelbouck. Dagboek van gebeurtenissen te Haarlem van 1572-1581*. Onder redactie van J.J. Temminck. Haarlem: Schuyt & Co, 1973.
http://www.dbnl.nl/tekst/verw006memo01_01/index.htm.
- Vremdt, Gerard. 'Geschiedkundige aantekeningen van Gerard Vremdt, notabel burger der stad Culemborg in de tweede helft van de zestiende eeuw'. Onder redactie van P.J.W. Beltjes. *Gelre. Bijdragen en mededeelingen* 44 (ca 1941): 149-74.